

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ANDREJ KAVAR

NATO IN EVROPSKA UNIJA: MED SODELOVANJEM IN AVTONOMIJO

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ANDREJ KAVAR

Mentor: red. prof. dr. ANTON GRIZOLD

NATO IN EVROPSKA UNIJA: MED SODELOVANJEM IN AVTONOMIJO

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

ZAHVALA

Vsaka zgodba ima svoj začetek in konec. S pričujočim diplomskim delom se zapira še eno poglavje mojega življenja, nepozabna študentska leta. Za podporo in razumevanje, predvsem pa zato, ker so mi jih omogočili doživeti in izživeti, se zahvaljujem svojim staršem Cvetki in Janezu. Nič manj se ne smem zahvaliti sestri Martini in njenemu Žigu, ki sta mi bila zgled in motiv, da sem vsakič sproti skušal doseči najboljše.

Zahvaliti se moram tudi vsem prijateljem in sošolcem za njihovo potrpežljivost, razumevanje ter skupno preživljanje (in doživljanje) študentskih dni.

Posebej bi se rad zahvalil mentorju dr. Antonu Grizoldu, ki mi je skozi ves čas nastajanja diplomskega dela svetoval, me usmerjal, mi pomagal in venomer imel pripravljen koristen nasvet. Na tem mestu se moram zahvaliti tudi Primožu Šavcu, ki mi je bil neprecenljivi vir informacij in me je znal usmerjati od začetka do konca nastajanja diplomske naloge.

Ne bi se rad pozabil zahvaliti vsem ostalim, neimenovanim, zato naj se sami najdejo med napisanimi vrsticami mojega dela. V množici imen bi se mi kaj hitro lahko pripetilo, da bi komu izmed njih naredil krivico in ga nehote pozabil omeniti.

Prav posebna zahvala za navdih in motivacijo pa gre mali Živi, ki me je s svojim prihodom prav v zadnjem obdobju nastajanja diplomskega dela navdala z veseljem in mi vlila še večji zagon. Ker s tem diplomskim delom nosita isti letnik, je to posvečeno predvsem njej.

NATO IN EVROPSKA UNIJA: MED SODELOVANJEM IN AVTONOMIJO

Cilj te diplomske naloge je opredeliti vlogo in poslanstvo zveze NATO in EU pri zagotavljanju varnosti in stabilnosti evroatlantskega območja. Ti dve organizaciji sta obravnavani kot osrednji organizaciji za zagotavljanje varnosti in stabilnosti evroatlantskega območja. Od začetkov oblikovanja avtonomne varnostne in obrambne politike EU v devetdesetih letih 20. stoletja se v mednarodni skupnosti poraja vprašanje vloge in poslanstva obeh organizacij. Prisoten je dvom, da EU poskuša poseči na področje delovanja zveze NATO, ter negotovost, če EU na vojaško-obrambnem področju lahko ponudi kredibilno alternativo zvezi NATO. Odgovor na to vprašanje je možen le ob temeljitem razumevanju odnosa med zvezo NATO in EU ter predstavi o strukturi njune organiziranosti. V spremenjenem varnostnem okolju 21. stoletja odziv grožnjam evroatlantskemu območju ne sme biti tekmovanje, temveč sodelovanje in delitev nalog. Organizaciji si z okrepljenim sodelovanjem prizadevata oblikovati takšno varnostno in obrambno strukturo, ki bi lahko v celoti zadovoljila varnostne in obrambne potrebe evroatlantskega območja in širše mednarodne skupnosti.

Ključne besede: NATO, Evropska unija, varnost, sodelovanje, avtonomija.

NATO AND THE EU: BETWEEN COOPERATION AND AUTONOMY

The objective of this final thesis is to define a role and mission of NATO and the EU in affirming security and stability of the Euro-Atlantic region. These two organizations are considered central organizations for assuring security and stability in the Euro-Atlantic region. A role and mission of both organizations has been questioned since the beginning of forming autonomous security and defence policy of the EU in the 1990s. A suspicion that the EU is trying to interfere with NATO's realm is still present while at the same time it raises uncertainty if the EU is able to provide a credible military-defence alternative. Only a solid understanding of the NATO-EU relationship and understanding of their construction can provide a response to such questions. Competition cannot be the answer to threats to the Euro-Atlantic region in the changed security environment of the 21st century, only cooperation and division of work can. Through enhanced cooperation organizations aspire to form a security and defence structure that would entirely suffice security and defence demands of the Euro-Atlantic region and wider international community.

Key words: NATO, European Union, security, cooperation, autonomy.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	7
1. UVOD	9
1.1 Predmet proučevanja	10
1.2 Hipoteze	10
1.3 Metodološki pristop.....	11
1.4 Cilji proučevanja	11
1.5 Struktura diplomskega dela.....	12
1.6 Opredelitev temeljnih pojmov.....	13
2. NATO IN EVROPSKA UNIJA: MED SODELOVANJEM IN AVTONOMIJO....	17
2.1 Zveza NATO kot temelj evropske varnosti.....	18
2.1.1 Severnoatlantska pogodba.....	18
2.1.2 Strateški koncept zveze NATO	19
2.1.3 Evropska varnostna in obrambna identiteta	21
2.1.4 Zveza NATO ni le vojaško zavezništvo.....	22
2.1.5 Preoblikovanje zavezništva	23
2.1.5.1 Širitve kot temelj preoblikovanja zveze NATO	24
2.1.5.2 Krizno upravljanje in posredovanje izven meja članic zavezništva.....	25
2.1.5.3 Odzivne sile zveze NATO.....	26
2.1.6 Nadaljnji izzivi zvezi NATO.....	28
2.2 EU v preoblikovanju iz gospodarske v varnostno organizacijo	30
2.2.1 Maastrichtska pogodba.....	31
2.2.2 Petersberška deklaracija in »petersberške naloge«	32
2.2.3 Amsterdamska pogodba	32
2.2.4 Francosko-britansko srečanje v St. Maloju	33
2.2.5 Evropska varnostna in obrambna politika	34
2.2.6 Razvoj vojaških zmogljivosti EU (<i>Headline Goal</i>)	35
2.2.7 Koncept bojnih skupin	36
2.2.8 Evropska varnostna strategija.....	37
2.2.9 EU kot vojaški igralec	39
2.2.10 Izzivi, s katerimi se sooča EU	40

2.3	Sodelovanje med zvezo NATO in EU	42
2.3.1	EU–NATO deklaracija o EVOP	43
2.3.2	Dogovori Berlin plus (<i>Berlin Plus Arrangements</i>)	43
2.3.3	Sodelovanje v praksi	44
2.3.4	Sodelovanje ali avtonomija	46
2.3.4.1	Vloga ZDA v evropski varnostni strukturi.....	47
2.3.4.2	EU in varnost evroatlantskega območja.....	49
2.3.4.3	Sodelovanje in ne avtonomija	51
2.4	Verifikacija hipotez	55
2.4.1	Sklepna misel o zastavljenih hipotezah.....	57
3.	ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN POGLED V PRIHODNOST.....	59
	LITERATURA.....	62
	PRILOGE.....	69

SEZNAM KRATIC

ACO	Zavezniško poveljstvo za operacije (<i>Allied Command Operations – ACO</i>)
ES	Evropske skupnosti (<i>ang. European Communities – EC</i>)
EU	Evropska unija (<i>ang. European Union – EU</i>)
CJFT	Skupne združene namenske sile (<i>ang. Combined Joint Task Forces – CJFT</i>)
DSACEUR	Namestnik vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi (<i>ang. Deputy Supreme Allied Commander Europe – DSACEUR</i>)
EUCE	Poveljniški element EU (<i>ang. EU Command Element – EUCE</i>)
EVOI	Evropska varnostna in obrambna identiteta (<i>ang. European Security and Defence Identity – ESDI</i>)
EVOP	Evropska varnostna in obrambna politika (<i>ang. European Security and Defence Policy – ESDP</i>)
ISAF	Mednarodne varnostne sile za Afganistan (<i>ang. International Security Assistance Force – ISAF</i>)
NAC	Severnoatlantski svet (<i>ang. North Atlantic Council – NAC</i>)
NATO	Organizacija severnoatlantskega sporazuma (<i>ang. North Atlantic Treaty Organization – NATO</i>)
NRF	NATO-ve odzivne sile (<i>ang. NATO Response Force – NRF</i>)
OZN	Organizacija združenih narodov (<i>ang. Organization of United Nations – OUN</i>)
SACEUR	Vrhovni poveljnik zavezniških sil v Evropi (<i>ang. Supreme Allied Commander Europe – SACEUR</i>)
SHAPE	Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi (<i>ang. Supreme Headquarters Allied Powers Europe – SHAPE</i>)
SZVP	Skupna zunanja varnostna in obrambna politika (<i>ang. Common Foreign and Security Policy – CFSP</i>)

ZDA	Združene države Amerike <i>(ang. United States of America – USA)</i>
ZEU	Zahodnevropska unija <i>(ang. Western European Union – WEU)</i>

1. UVOD

S koncem hladne vojne se je v Evropi oblikovala nova varnostna arhitektura, v kateri mednarodna varnost postaja vse bolj odvisna od medsebojnega sodelovanja in povezovanja nacionalnih držav. Takšne premike v nastajanju novega varnostnega sistema na evropskih tleh so pogojile nekatere radikalne geostrateške, geopolitične, geoekonomske idr. spremembe v mednarodnih odnosih, ki so se pojavile med koncem osemdesetih in začetkom devetdesetih let 20. stoletja. Mednje sodi tudi propad Sovjetske zveze in notranje spremembe v državah nekdanjega vzhodnega bloka, kar je med drugim privedlo do redefiniranja funkcij mnogostranskih organizacij, ki delujejo v evroatlantskem območju.

Tradicionalne grožnje mednarodni varnosti, kot so vojne, oboroževalne tekme in oboroženi spopadi, so potisnili v ozadje etnični konflikti, organiziran kriminal, terorizem, širitev biološkega, kemičnega in jedrskega orožja, ilegalne migracije, ilegalno trgovanje z drogami, orožjem in ljudmi preko državnih meja, ob čemer pa tudi okoljski problemi ne ostajajo neopaženi kot vir ogrožanja mednarodne varnosti. S ciljem omejevanja in preprečevanja nove grožnje mednarodni varnosti so se v evroatlantskem območju od leta 1990 dalje začeli krepiti procesi postopne politične, gospodarske, obrambne idr. integracije nekdanjih socialistično urejenih držav. Osrednjo vlogo v postopnem vključevanju teh držav igrata zveza NATO in Evropska unija (EU).

Z vstopom v zvezo NATO in EU države iščejo zagotovilo za lastno varnost in varnost svojih ljudi, kajti če opazujemo razvoj mednarodnih organizacij v Evropi od druge polovice prejšnjega stoletja dalje, lahko ugotovimo, da sta prav ti dve organizaciji predstavljali ogrodje »varne skupnosti«. Zveza NATO in EU sta osrednji organizaciji pričujočega diplomskega dela, saj vsaka od njiju opravlja svojo nalogo ter izvršuje svoje poslanstvo pri zagotavljanju evropske in širše mednarodne varnosti. V spremenjenem varnostnem okolju se organizaciji spreminjata ter sočasno prilagajata novim virom ogrožanja in novim varnostnim izzivom mednarodni skupnosti. Takšno delovanje mednarodnih organizacij je nujno za uspešno izvrševanje njihovega poslanstva, prav tako pa je nujno tudi njihovo medsebojno sodelovanje.

V diplomski nalogi bom napravil analizo vloge in poslanstva zveze NATO in EU pri zagotavljanju stabilnosti in varnosti evroatlantskega območja. V tem okviru bom poskušal odgovoriti na vprašanje, ali EU lahko ponudi kredibilno alternativo zvezi NATO kot osrednji varnostni in obrambni strukturi z zadostnimi vojaškimi zmogljivostmi za zagotovitev varnosti in stabilnosti mednarodni skupnosti ali pa je oblikovanje takšne strukture možno le ob ustreznih

delitvi nalog in sodelovanju zveze NATO in EU, ki le skupaj lahko ponudita celovit sistem varnosti evropski celini kot celoti.

1.1 Predmet proučevanja

Konec osemdesetih let 20. stoletja so zaznamovali dogodki, ki so na novo oblikovali razmerja moči v mednarodnih odnosih in napovedali korenite spremembe v strukturi varnosti in obrambne v Evropi. S koncem hladne vojne, zlomom komunističnih sistemov, razpadom Sovjetske zveze, Češkoslovaške in Jugoslavije ter razpustitvijo Varšavskega pakta se je zveza NATO, katere poglobljena naloga je bila kolektivno zagotavljanje obrambe svojim članicam, začela prilagajati spremenjenim razmeram ter drugačnim virom ogroženosti. Skoraj sočasno se je na evropskem kontinentu krepila Evropska unija kot nova gospodarska velesila, ki pa kljub svojemu gospodarskemu razcvetu ni mogla preprečiti oboroženih etničnih konfliktov na območju nekdanje Jugoslavije.

Vojne, ki so v devetdesetih letih 20. stoletja zajele Balkan, ter posredovanje zveze NATO v Bosni leta 1995 ter na Kosovu štiri leta kasneje so evropske članice zavezništva opozorile na očitne pomanjkljivosti njihovih obrambnih in vojaških zmogljivosti. Zato si države članice EU prizadevajo ustanoviti lastno varnostno in obrambno komponento, ki bi lahko aktivno prispevala k evropski stabilnosti na varnostnem in obrambnem področju.

Predmet analize mojega diplomskega dela je proučiti temeljne dokumente zveze NATO in EU. Na podlagi te analize želim proučiti, ali lahko EU nadomesti zvezo NATO kot zaenkrat edino varnostno-obrambno organizacijo z ustreznimi vojaškimi zmogljivostmi za zagotavljanje varnosti in stabilnosti znotraj ozemlja njenih članic kot tudi v širši mednarodni skupnosti. Pri tem bom odgovoril na vprašanje, ali je oblikovanje takšne strukture možno le ob ustrezni delitvi nalog in sodelovanju zveze NATO in EU ter zakaj je sodelovanje obeh organizacij oteženo.

1.2 Hipoteze

V diplomski nalogi bom preveril naslednje hipoteze:

1. Zveza NATO in EU sta osrednji organizaciji za zagotavljanje varnosti in obrambe v evroatlantskem območju.

2. EU na vojaško-obrambnem področju ne predstavlja grožnje obstoju zveze NATO, saj ne more ponuditi kredibilne alternative zavezništvu.
3. Delitev dela med zvezo NATO in EU je optimalna možnost za zagotavljanje varnosti in stabilnosti v evroatlantskem območju.

1.3 Metodološki pristop

Pri izdelavi diplomske naloge bom uporabil družboslovne metode raziskovanja. Temeljni pristop pri mojem raziskovanju bo metoda analize in interpretacije pisnih virov. Z njo bom analiziral in interpretiral primarne in sekundarne pisne vire, kjer se bom opiral na kompetentne tuje in domače pisne vire ter verodostojne internetne strani različnih mednarodnih institucij, strokovnih revij in zbornikov ter na članke strokovnjakov s proučevanega področja. Z metodo analize in interpretacije bom skušal doseči splošno razumevanje obravnavane tematike.

S primerjalno metodo bom ugotovitve iz zbranih pisnih virov primerjal z mojimi dognanji in idejami, ki se mi bodo porajale med pisanjem diplomskega dela. Tu mi bosta v pomoč tudi analitična in sintetična metoda, kajti z analizo bom posamezne dele virov razstavil in jih nato s sintezo povezal v novo celoto. Ker sta ti dve metodi medsebojno povezani, se bo njuna uporaba prepletala v vsem diplomskem delu.

Pri pisanju diplomskega dela bom uporabljal tudi deskriptivno metodo, s katero bom opisoval predmet proučevanja. Pri tem bo pomembno, da se ne omejim zgolj na opisovanje določenega pojava, ampak razvijem t. i. raziskovalno radovednost. Tu mi bo v pomoč tudi metoda kompilacije, s katero bom povzemal stališča kompetentnih strokovnjakov z obravnavanega področja in na ta način dokazoval lastne trditve ter podkrepil lastna stališča. Predmet proučevanja moje diplomske naloge pa zahteva tudi uporabo kronološkega pristopa, zato si bom z zgodovinsko analizo pomagal pri predstavitvi in razlagi sprememb ter določil na področju zveze NATO in EU.

1.4 Cilji proučevanja

Temeljni cilj analize v diplomski nalogi je opredeliti vlogo in poslanstvo zveze NATO in EU pri zagotavljanju stabilnosti in varnosti evroatlantskega območja, česar se bom lotil z analizo temeljnih dokumentov obeh organizacij. Ker zvezo NATO in EU obravnavam kot osrednji organizaciji za zagotavljanje varnosti in stabilnosti na evroatlantskem območju, se bom v

diplomski nalogi osredotočil na vprašanje, ali EU na vojaško-obrambnem področju lahko ponudi kredibilno alternativo zvezi NATO kot edini varnostni in obrambni strukturi z zadostnimi zmogljivostmi za zagotovitev varnosti in stabilnosti tako državam članicam kot tudi širši mednarodni skupnosti. Ob tem bom raziskal, ali je oblikovanje takšne strukture možno ob delitvi nalog in sodelovanju zveze NATO in EU, ki lahko skupaj ponudita celovit sistem varnosti evropski celini kot celoti ter širši mednarodni skupnosti. Hkrati bom poskušal raziskati, zakaj je sodelovanje med obema organizacijama oteženo.

1.5 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je razdeljeno na tri dele. Prvi del je strukturiran kot uvod ter zajema teoretične in metodološke opredelitve, sočasno pa omogoča bralcu, da se boljše seznanijo z vsebino naloge. V prvem delu je predstavljen predmet proučevanja, predstavljene pa so tudi hipoteze, ki jih preverjam v svojem diplomskem delu. Dalje je v tem delu predstavljen metodološki pristop, s katerim sem skušal doseči želene cilje proučevanja. Pomemben del tvori tudi opredelitev temeljnih pojmov, ki je nujna za razumevanje pričujočega diplomskega dela.

Drugi del diplomskega dela predstavlja jedro diplomske naloge, ki ga sestavlja osrednje besedilo oziroma analiza predmeta proučevanja. Ta del je razdeljen na več poglavij in podpoglavij, ki smiselno povezujejo posamezna tematska področja proučevanja in bralcu omogočajo lažji vpogled in razumevanje osrednje teme mojega diplomskega dela. Glavno raziskovalno vprašanje mojega diplomskega dela je odnos med zvezo NATO in EU, ki je nastal med obema organizacijama z oblikovanjem Evropske varnostne in obrambne politike (EVOP), pri čemer se osredotočam na vlogo in poslanstvo obeh organizacij. Sestavni del drugega dela je tudi verifikacija hipotez, ki tematsko najbolj sodi v ta del, saj sovпада z raziskovano vsebino. Verifikacija hipotez smiselno zaključuje drugi del in napoveduje tretji del.

V tretjem delu je strnjeno moje diplomsko delo. Tu je podan zaključek, ki hkrati predstavlja evalvacijo hipotez, predstavljenih na začetku diplomske naloge. S tem delom zaokrožujem diplomsko delo. Poleg navedenega pa so tu združene moje ugotovitve z ugibanji o nadaljnji smeri razvoja in medsebojnega sodelovanja obeh organizacij. Prav združitev teh ugotovitev in ugibanj mi je pomagala, da sem lahko oblikoval napoved o bodočem delovanju obeh organizacij ter s tem zaključil diplomsko delo.

1.6 Opredelitev temeljnih pojmov

Nacionalna varnost pomeni prizadevanja nacionalne države, da zagotovi varnost vsem članom družbe pred ogrožanjem od zunaj (posegi, napadi, okupacija, blokada idr.) in znotraj družbe (ogrožanje reda in miru, kriminal idr.) (Grizold 1999: 3). Nacionalna varnost je politična in osebna dobrina, ki se v razvitih industrijskih državah uresničuje kot temeljna človekova pravica. Zanja skrbi država s sprejemanjem ustrezne zakonodaje in z angažiranjem celotne nacionalnovarnostne strukture. Ta struktura izraža sposobnost države, da zavaruje vrednote svoje družbe pred zunanjim in notranjim ogrožanjem ter zagotovi splošne pogoje družbeno-gospodarskega razvoja poleg socialnega, ekološkega idr. blagostanja svojih ljudi (Grizold 2001b: 85).

Kot ugotavlja Grizold, je bil od konca II. svetovne vojne do konca hladne vojne v veljavi realistični koncept nacionalne varnosti. Ta je izhajal iz sledečih temeljnih premis: 1. nacionalna varnost je temeljna pravica suverenih držav, ki izhaja iz »naravne« pravice po samoobrambi; 2. koncept mednarodnih odnosov je sistem držav, ki ima anarhično naravo; 3. zagotavljanje nacionalne varnosti je dejavnost razvijanja in uporabe oboroženih sil za obrambo in odvrčanje groženj mednarodnega okolja; 4. temeljna naloga državnikov je odvrčanje zunanjih sovražnikov in obramba države ter državljanov. Nadalje Grizold ugotavlja, da s koncem hladne vojne koncept zunanjih sovražnikov zamenja koncept virov ogrožanja, ki so posledica delovanja različnih ogrožajočih dejavnikov v naravi, v družbi ter v odnosih med državami, zaradi česar se koncept nacionalne varnosti vsebinsko razširi. Sodobna nacionalna varnost je tako vpeta v širše mednarodno okolje, kjer je odgovornost za zagotavljanje varnosti poleg držav in njihovih zvez vse bolj domena tudi globalnega mednarodnega sistema (Grizold 1999: 3).

Mednarodna varnost ni zgolj seštevek nacionalnih varnosti, ampak zadeva sistem držav in sveta kot celote (Grizold 2001b: 130). Za razliko od koncepta nacionalne varnosti, ko je prisotna predpostavka o virih ogrožanja na eni strani in subjektu, ki je ogrožen, na drugi strani, prihajajo grožnje mednarodni varnosti od znotraj (t. j. od držav članic mednarodnega sistema in drugih subjektov mednarodnih odnosov) (Grizold 1999: 3). Ta ideja je med drugim izražena v Ustanovni listini Organizacije združenih narodov (OZN) v obliki predpostavke o obstoju mednarodne skupnosti, ki ji pripadajo vse države, ki so hkrati zavezane, da upoštevajo vse njene vrednote in norme. Države, ki teh vrednot in norm ne upoštevajo, so prepoznane kot kršilci mednarodnih norm in v tem smislu viri ogrožanja. Mednarodna varnost je zato notranji

varnostni problem sistema držav in sveta kot celote, torej kolektivna dobrina mednarodne globalne družbe in ne le dobrina posamezne države ali zvez držav (Grizold 2001b: 87).

Evropska varnost se navezuje na pojmovanje Evrope kot varnostnega sistema, na katerem se razvija celovita institucionalna struktura, v kateri se prepleta delovanje vojaških in nevojaških dejavnikov na različnih ravneh (območni, podobmočni, nacionalni, svetovni), z namenom zagotavljati stabilnost in varnost tega območja. V tem smislu govorimo o evropskem varnostnem sistemu, ki pomeni celoto različnih elementov, ki v medsebojnih interakcijah, obveznostih in institucionalnih mrežah zagotavljajo stabilnost in varnost evropske celine kot celote. Pri tem pa je pomembno, da evropski varnostni sistem razumemo kot odprt sistem, ki je dovzeten za vplive iz svojega notranjega in širšega mednarodnega okolja (Grizold 2002: 605).

Četudi je vsaka opredelitev Evrope bolj ali manj politična in ima različne posledice za varnost, pa sama narava evropske varnosti temelji na nekaterih bistvenih prvinah, neodvisnih od političnih opredelitev pojma. Te so sledeče:

1. varnost v Evropi ne more biti zadeva ničelne vsote posameznih držav, s katero bi države zagotavljale svojo varnost na račun drugih držav;
2. evropska varnost temelji najprej na političnih zagotovilih in šele potem na vojaško-tehničnih rešitvah;
3. evropsko varnost določa vrsta dejavnikov (vojaških, gospodarskih, političnih, socialno-kulturnih, ekoloških, idr.), zato je za njeno razumevanje potreben celosten koncept, ki vključuje vse ključne elemente sodobne evropske varnosti (Hyde-Price v Grizold 2002: 604).

Evroatlantsko območje smo za potrebe diplomske naloge definirali kot območje, ki na evropski celini obsega države članice zveze NATO ter njene partnerice in se preko Atlantskega oceana razteza v Kanado ter ZDA. Države članice EU so v naši opredelitvi v celoti vključene v evroatlantsko območje in predstavljajo njegovo jedro na evropski celini, saj je 21 evropskih držav članic zveze NATO in EU¹. S tem smo začrtali politične in državne meje med državami, ki so vključene v evroatlantsko območje, ter tistimi, ki v evroatlantsko območje niso vključene. Meje, ki smo jih začrtali, pa ne predstavljajo območja delovanja

¹ Zveza NATO šteje 26 članic, medtem ko EU sestavlja 27 držav članic.

zveze NATO, saj zavezništvo deluje in posreduje tudi zunaj svojega območja (*out of area*). Ravno tako se varnostna in obrambna politika EU razteza preko njenih meja.

Skupna zunanja in varnostna politika – SZVP (CFSP) je bila zasnovana s Pogodbo o EU, podpisano v Maastrichtu, ki je stopila v veljavo leta 1993. Pogodba določa, da SZVP deluje kot drugi steber EU, ki zagotavlja institucionalni okvir za posvetovanje, oblikovanje skupnih stališč, akcij in strategij članic EU. Funkcije SZVP so določene z Amsterdamsko pogodbo iz leta 1999, kjer so članice EU opredelile sledeče temeljne cilje, interese ter skupne vrednote:

- varovati skupne vrednote, temeljne interese, neodvisnost in integriteto EU v skladu z načeli Ustanovne listine OZN;
- krepiti varnost EU v vseh pogledih;
- ohranjati mir in krepiti mednarodno varnost v skladu z načeli Ustanovne listine OZN;
- spodbujati mednarodno sodelovanje;
- razvijati in uveljavljati demokracijo, pravno državo ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Pogodba o EU je v okviru SZVP predvidevala tudi morebitno oblikovanje skupne obrambne politike, ki bi v prihodnosti lahko prerasla v skupno obrambo (European Commission 2007).

Evropska varnostna in obrambna politika – EVOP (ESDP) je bila kot integralni del SZVP EU lansirana leta 1999 na zasedanju Evropskega sveta v Kölnu. Na zasedanju so voditelji EU sklenili, da »mora biti unija sposobna avtonomnega ukrepanja s podporo primerno usposobljenih vojaških sil, imeti sredstva, da o tem sprejme ustrezne odločitve, in biti pripravljena na avtonomno ukrepanje, da se odzove na mednarodne krize, ne da bi posegala v ukrepe, ki jih je sprožil NATO« (North Atlantic Treaty Organization 2007a). Natančneje se je oblikovala kot projekt po zasedanju v Helsinkih istega leta, kjer so bili postavljeni tudi časovni roki za operativno izvedbo. Namen EVOP je predvsem okrepiti lastne evropske civilne in vojaške zmogljivosti za potrebe izvajanja avtonomnih operacij na področju »petersberških nalog«² (North Atlantic Treaty Organization 2007a).

² »Petersberške naloge« so bile sprejete leta 1992 v obliki deklaracije na srečanju Sveta Zahodnoevropske unije (ZEU) v bližini Bonna v Nemčiji in obsegajo:

- humanitarne in reševalne naloge,
- naloge za ohranjanje miru (*peacekeeping*),

Evropska varnostna in obrambna identiteta – EVOI (*ESDI*) zadeva evropsko obrambo pod okriljem zveze NATO in predstavlja NATO-v koncept krepitve evropskega stebra znotraj zavezništva. Z razvojem EVOI naj bi evropske zaveznice ustanovile učinkovite sile za izvajanje vojaških operacij pod okriljem EU. Prvi korak k zastavljenim ciljem je bil narejen s sprejetjem sklepa o razvoju koncepta združenih namenskih sil (*Combined Joint Task Forces – CJTF*) na srečanju v Berlinu leta 1996 (NATO priročnik 2001: 97–100).

-
- naloge bojnih sil pri reševanju kriz, vključno z vzpostavljanjem miru (*peacemaking*) (Petersberg declaration 1992: II/4. odstavek).

2. NATO IN EVROPSKA UNIJA: MED SODELOVANJEM IN AVTONOMIJO

Leto 1989 ter padec berlinskega zidu, konec sovjetske prevlade v vzhodni Evropi in razpad Sovjetske zveze ter krepitev demokracije v vzhodni Evropi v začetku devetdesetih let 20. stoletja je le nekaj dogodkov, ki so pripomogli k radikalnim spremembam v mednarodni skupnosti. Tehnološka revolucija in globalizacija sta ob geostrateških, geopolitičnih, geoekonomskih idr. spremembah pripomogli, da se je demokracija lahko razširila po Evropi. Mnogi so upali, da je vojna med takratnima svetovnima velesilama, Združenimi državami Amerike (ZDA) in Sovjetsko zvezo, preteklost. Pričakovati je bilo, da bodo te spremembe vodile v znižanje obrambnih proračunov in da bo konec 20. stoletja Evropa dočakala v miru.

V nasprotju s pričakovanji so se s koncem hladne vojne v mednarodni skupnosti pojavile nove grožnje varnosti. Nacionalizem, etnična trenja in spopadi med državami so se vrstili, z njimi pa so tradicionalne grožnje mednarodni varnosti, kot so vojne, oboroževalne tekme in oboroženi spopadi, vedno bolj potiskali v ozadje etnični konflikti, organiziran kriminal, terorizem, širitev biološkega, kemičnega in jedrskega orožja, ilegalne migracije, ilegalno trgovanje z drogami, orožjem in ljudmi preko državnih meja.

Z začetkom devetdesetih let 20. stoletja so se v spremenjenem varnostnem okolju začela krepiti etnična trenja in konflikti na Balkanu, vendar kljub razsežnosti teh dogodkov ne Američani in ne Evropejci v začetni fazi niso poskušali zaustaviti ali pripomoči k rešitvi oboroženih konfliktov na meji evroatlantskega območja. Zveza NATO se na dogodke ob začetku balkanske krize ni odzvala predvsem zaradi nepripravljenosti zaveznic na ukrepanje, medtem ko EU kljub svojemu gospodarskemu razcvetu konfliktov na območju nekdanje Jugoslavije ni mogla preprečiti predvsem zaradi pomanjkanja politične volje in vojaških zmogljivosti.

Spremenjene razmere v mednarodni skupnosti, drugačni viri ogrožanja in pa pritisk ZDA na države članice zveze NATO in EU, so v začetku devetdesetih let 20. stoletja vzpodbudili procese postopne politične, gospodarske, obrambne idr. integracije nekaterih vzhodnoevropskih držav. Osrednjo vlogo v tem procesu igrata prav zveza NATO in EU, katerih cilj v spremenjenem varnostnem okolju je predvsem omejevati in preprečevati nove grožnje mednarodni varnosti. Medtem ko je zveza NATO uspešno posredovala v vojnah na Balkanu v letih 1995 in 1999, so med drugim prav ta posredovanja zavezništva evropske članice zveze NATO opozorile na pomanjkljivosti njihovih obrambnih in vojaških zmogljivosti. Države članice EU si zato z oblikovanjem EVOP prizadevajo aktivno prispevati k varnosti in stabilnosti evroatlantskega območja.

2.1 Zveza NATO kot temelj evropske varnosti

Po koncu II. svetovne vojne se je mednarodna skupnost začela soočati s spremenjenim varnostnim okoljem, ki so ga zaznamovali dramatični dogodki med leti 1945 in 1949. Razpad zavezniške protihitlerjevske koalicije, sovjetsko mednarodnopravno legaliziranje ozemeljskih osvojitvev v obdobju 1939–1940, sprejetje Trumanove doktrine, ki je jasno izražala vitalne zunanjepolitične in varnostne interese ZDA kot globalne sile ter Marshallovega načrta kot gospodarskega dela te doktrine, ustanovitev ZEU kot obrambne organizacije zahodnih evropskih držav in sovjetska blokada zahodnega Berlina so narekovali ustanovitev nove mednarodne organizacije, ki bi gospodarsko in politično opustošeni povojni Evropi zagotovila varnost in ji omogočila izhod iz stiske, v kateri se je znašla (Grizold 2005a: 83; Trapans 2003: 7).

Percepcija o skupni ogroženosti (Grizold 2005a: 83), želja evropskih držav v svoji varnostni in obrambni strukturi videti tudi ZDA ter dejstvo, da tudi Američani takoj po vojni niso več verjeli v osamitev, so vodili k podpisu Severnoatlantskega sporazuma, s katerim je bila ustanovljena zveza NATO. Z ustanovitvijo zavezništva pred skoraj šestdesetimi leti so se države članice zavezale k vzajemni varnosti in obrambi. Temeljna naloga zveze NATO danes ostaja enaka, medtem ko se je zavezništvo osredotočilo na nove cilje in naloge, kajti le tako se zveza NATO lahko odziva in spopada s sodobnimi grožnjami in izzivi mednarodni varnosti (NATO Handbook 2006: 17–18).

2.1.1 Severnoatlantska pogodba

Severnoatlantski sporazum je bil podpisan 4. aprila 1949 v Washingtonu v Združenih državah Amerike. Na povabilo ZDA so sporazum podpisali predstavniki 12 držav pogodbenic, in sicer Kanada in ZDA kot severnoameriški državi ter Velika Britanija, Francija, Italija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Norveška, Portugalska in Islandija kot zahodnoevropske države. Ustanovitev zveze NATO je pomenila nastanek vojaško-politično-gospodarsko-tehnološkega združenja zahodnih evropskih držav, Kanade in ZDA (Grizold 2005a: 83).

S podpisom severnoatlantske pogodbe so države zaveznice opredelile vlogo in poslanstvo zavezništva ter se zavezale k upoštevanju in spoštovanju istih norm in vrednot. Zaveznice so se v 1. členu Severnoatlantskega sporazuma zavezale, da priznavajo vlogo OZN, s čimer se strinjajo, da se v svojih mednarodnih odnosih odpovedujejo grožnjam ali uporabi sile, ki se na kakršenkoli način ne sklada s cilji OZN. V 2. členu pogodbe je določeno, da

bodo podpisnice prispevale k nadaljnemu razvoju miroljubnih in prijateljskih mednarodnih odnosov s krepitvijo svojih ustanov, članice pa si bodo prizadevale tudi za odpravo gospodarskih nasprotij v svoji mednarodni gospodarski politiki ter bodo spodbujale sodelovanje z vsako ali vsemi članicami. V 3. členu je opredeljena narava zavezništva, ki določa, da države pogodbenice za učinkovitejše izpolnjevanje ciljev sporazuma posamezno in skupaj s pomočjo stalne in učinkovite samopomoči in vzajemne pomoči ohranjajo in razvijajo lastne ter skupne zmogljivosti za nasprotovanje oboroženemu napadu. Najpomembnejši izmed vseh 14 členov pogodbe pa je 5. člen, ki določa, da oborožen napad na eno ali več pogodbenic v Evropi ali Severni Ameriki šteje za napad na vse pogodbenice. V takem primeru zaveznice lahko uresničijo svojo pravico do individualne ali kolektive obrambe, opredeljene v Ustanovni listini OZN³ (Trapans 2003: 10–11).

Medtem ko navedeni členi opredeljujejo vlogo in poslanstvo zavezništva, pa ostali členi opredeljujejo delovanje zavezništva. Med njimi gre omeniti predvsem 10. člen, ki določa, da države članice s soglasnim dogovorom lahko povabijo katerokoli drugo evropsko državo, ki je sposobna podpreti načela zavezništva in prispevati k varnosti severnoatlantskega območja, da pristopi k zavezništvu.

2.1.2 Strateški koncept zveze NATO

Zveza NATO je bila ustanovljena kot obrambno zavezništvo za upiranje skupni grožnji. S sklenitvijo Severnoatlantskega sporazuma je bil zgrajen politični in vojaški most preko Atlantika (Trapans 2003: 11). Po več kot 50 letih delovanja temelj zavezništva še vedno ostaja Severnoatlantska pogodba, medtem ko je konsenz o naravi modernega mednarodnega varnostnega okolja podan v Strateškem konceptu zavezništva.

Strateški koncept zavezništva je bil prvič objavljen leta 1991, čeprav je bila prvotna formulacija strategije zveze NATO oblikovana že v času med letoma 1949 in 1950, razprave o možnih spremembah strateškega pristopa zavezništva pa so se začele v poznih petdesetih letih 20. stoletja in se nadaljevale vse do konca hladne vojne. Do takrat je bila strategija zveze

³ Celotno besedilo 5. člena Severnoatlantske pogodbe se glasi: »Pogodbenice soglašajo, da se oborožen napad na eno ali več pogodbenic v Evropi ali Severni Ameriki šteje za napad na vse pogodbenice, in zaradi tega soglašajo, da bo v primeru takega oboroženega napada vsaka od njih ob uresničevanju pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe, ki jo priznava 51. člen Ustanovne listine Združenih narodov, pomagala tako napadeni(m) pogodbenici(am) s takojšnjim individualnim in z drugimi pogodbenicami dogovorjenim ukrepanjem, ki se ji zdi potrebno, vključno z uporabo oborožene sile, da se ponovno vzpostavi in vzdržuje varnost severnoatlantskega območja« (The North Atlantic Treaty: 5. člen).

NATO določena v zaupnih dokumentih, ki so dajali usmeritve vladam posamičnih držav in so predstavljali oporno točko za vojaško načrtovanje, niso pa bili namenjeni širši javnosti. S koncem hladne vojne sta se politični in celoten vojaški položaj v Evropi spremenila in po padcu berlinskega zidu je bil razvit nov koncept, ki pa je bil za razliko od prejšnjih dokumentov izdan kot javni dokument, o katerem so razpravljali in ga obravnavali parlamentarci, strokovnjaki za varnost, novinarji in najširša javnost (NATO priročnik 2001: 42–44).

Dokument iz leta 1991 navaja, da osnovni namen obstoja zavezništva ostaja varnost njegovih članic, hkrati pa navezuje dolžnost zavezništva tudi na prizadevanje za boljšo in širšo varnost Evrope kot celote, s čimer bodo države članice pripomogle k miru in stabilnosti širšega evroatlantskega območja (The Alliance's New Strategic Concept 1991; NATO Handbook 2006: 18). S tem je bil zasnovan širši pristop k varnosti, ki tako obsega dopolnjujoča se politična in vojaška sredstva in poudarja sodelovanje z drugimi državami, ki imajo iste cilje kot zavezništvo (NATO priročnik 2001: 44–45). Strateški koncept poudarja, da je nevarnost vojne v Evropi praktično izginila, da pa obstajajo druga tveganja in negotovosti, s katerimi se bodo morale soočiti članice zavezništva in druge države evroatlantskega območja. Mednje prišteva etnične konflikte, kršitve človekovih pravic, politično nestabilnost, gospodarsko krhkost ter širitev jedrskega, biološkega in kemičnega orožja (NATO priročnik 2001: 44–45). Kot odgovor na takšna tveganja Strateški koncept zavezništva poudarja nujnost širšega pristopa k zagotavljanju varnosti, ki vključuje varovanje miru v novi Evropi, dialog, sodelovanje, kolektivno obrambo, krizno upravljanje in preprečevanje konfliktov (The Alliance's New Strategic Concept 1991: Part III, 1–5).

Leta 1997 so se voditelji zavezništva dogovorili, da je treba koncept znova proučiti in ga dopolniti. Na ta način so hoteli odraziti spremembe, ki so se zgodile v Evropi od sprejema dokumenta, obenem pa v njem znova potrditi zavezanost zavezništva kolektivni obrambi in čezatlantski povezavi. S tem so si države članice želele zagotoviti, da bo strategija zveze NATO popolnoma prilagojena izzivom 21. stoletja. To se je zgodilo na vrhunskem srečanju v Washingtonu leta 1999, kjer so države zaveznice potrdile strategijo, ki naj bi pripravila zavezništvo na varnostne izzive in priložnosti 21. stoletja ter usmerjala njegov prihodnji politični in vojaški razvoj. Podobno kot dokument iz leta 1991 je tudi dokument iz leta 1999 avtoritativna izjava o ciljih zavezništva in zagotavlja usmeritve na najvišji ravni glede uporabe političnih in vojaških sredstev za doseganje teh ciljev (The Alliance's Strategic Concept 1999; NATO priročnik 2001: 42–46).

Dopolnjen Strateški koncept vsebuje celovite usmeritve za razvoj podrobnih politik in vojaških načrtov, saj opisuje namen in naloge zavezništva ter proučuje njegove strateške perspektive v luči razvijajočega se strateškega okolja ter varnostnih izzivov in tveganj. Dokument vsebuje pristop zavezništva k varnosti v 21. stoletju, potrjuje pomen čezatlantske povezave in vzdrževanja vojaških zmogljivosti zavezništva ter proučuje vlogo drugih ključnih elementov v širokem pristopu zavezništva k stabilnosti in varnosti. Mednje sodijo predvsem EVOI, ki zahteva tesno sodelovanje med zvezo NATO in ZEU oziroma kasneje EU ter nadaljnje preprečevanje konfliktov in obvladovanje kriznih razmer, partnerstvo, sodelovanje in dialog, širitev ter nadzor oborožitve, razoroževanje in neširjenje orožja za množično uničevanje (The Alliance's Strategic Concept 1999).

Zadnji del koncepta vsebuje smernice za sile zavezništva na podlagi načel strategije zavezništva in značilnosti države zavezniških sil, pa tudi značilnosti konvencionalnih in jedrskih sil (NATO priročnik 2001: 42–43). Mednje sodijo poglavja, ki govorijo o nalogah vojaških sil zavezništva in smernicah za države zavezniških sil, katerih naloge se raztezajo od kolektivne obrambe do podpore mirovnim operacijam ter drugim operacijam za odzivanje na krizne razmere (The Alliance's Strategic Concept 1999; NATO priročnik 2001: 46).

2.1.3 Evropska varnostna in obrambna identiteta

Ob koncu hladne vojne in predvsem v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja so mnogi na obeh straneh Atlantika menili, da je napočil čas za ponovno vzpostavitev ravnotežja v odnosih med ZDA in evropskimi zaveznici ter za konkretne korake evropskih držav, da prevzamejo večjo odgovornost za svojo varnost in obrambo. Na zasedanju ZEU v Maastrichtu konec leta 1991 so države članice podale izjavo, v kateri navajajo potrebo po pristni Evropski varnostni in obrambni identiteti (EVOI) ter večji evropski odgovornosti v obrambnih zadevah (NATO priročnik 2001: 99). S tem so evropske države začele proces, ki naj bi jim zagotovil pristne evropske vojaške zmogljivosti.

Odločitev o oblikovanju EVOI je pripeljala do intenzivnih razprav med ZEU, EU in zvezo NATO o vprašanju, ali naj njeno oblikovanje poteka na račun omejevanja vloge zveze NATO (Grizold 1999: 102). Ker EU v tem času še ni pomenila evropske varnostne organizacije, kot sta bili ZEU in zveza NATO, je obveljala odločitev, da se bo EVOI razvijala pod okriljem zveze NATO. Oblikovanje EVOI znotraj zveze NATO je namreč štelo kot sestavni del prilagajanja NATO-vih političnih in vojaških struktur, obenem pa je predstavljalo

tudi pomemben element razvoja EU. Do takšne odločitve je prišlo na ministrskih srečanjih v Berlinu in Bruslju leta 1996.

Prvotno je bilo oblikovanje EVOI zamišljeno predvsem kot tehniško-vojaški ukrep, ki bi evropskim zaveznicam z utrjevanjem čezatlantske povezave omogočil prevzem večje odgovornosti za lastno varnost in obrambo, hkrati pa naj bi EVOI evropskim zaveznicam omogočila večjo varnostno vlogo znotraj zveze NATO, s čimer naj bi evropske države ob uporabi zmogljivosti zveze NATO prevzele večji delež bremena varnostnih operacij (Lutz 2001). Z oblikovanjem EVOI naj bi se zavezništvo odzvalo tako na željo Evrope po oblikovanju lastne varnostne in obrambne politike, kot tudi na potrebo po uravnoveženem partnerstvu med severnoameriškimi in evropskimi članicami zavezništva. EVOI pa je bil hkrati tudi pospeševalni mehanizem znotraj zveze NATO, s katerim so se ZDA obvezale k podpori krepitve evropskih vojaških zmogljivosti.

Kot del tega procesa je bil oblikovan tudi koncept skupnih združenih namenskih sil (*CJTF*), katerih cilj je zagotoviti večjo operativno prožnost ter omogočiti bolj prožno in mobilno razporeditev sil, potrebnih za odzivanje na nove zahteve vseh nalog zavezništva. Združene namenske sile naj bi predstavljale sile, ločene od zmogljivosti zveze NATO. Te naj bi bile namenjene za potrebe izvajanja operacij, v katerih ZDA ali zavezništvo kot celota ne bi sodelovale in bi tako dejansko postale sile evropskih zaveznic, torej EU. S tem je bilo v zavezništvu doseženo načelu »ločljivih, vendar ne ločenih sil« (Howorth in Keeler 2003: 8; Lutz 2001: 17).

Mnogo držav članic EU pa je dvomilo, da resnična evropska varnostna in obrambna identiteta lahko obstaja pod okriljem zveze NATO, če nikakršna podobna identiteta ne obstaja zunaj zavezništva (Lutz 2001: 17). Zato je, kot ugotavlja Howorth, EVOI posledično privedla do oblikovanja resnične evropske varnostne in obrambne politike, ki naj bi bila zmožna izvajati avtonomne vojaške operacije, formirati verodostojne vojaške sile in posredovati na konfliktnih območjih neodvisno od odločitev zveze NATO (Howorth 2000).

2.1.4 Zveza NATO ni le vojaško zavezništvo

Zveza NATO ni le vojaško zavezništvo. Vloga in poslanstvo zavezništva se raztezata preko tradicionalnega razumevanja pojma zavezništvo, ki je opredeljeno kot formalni sporazum med dvema ali več državami o sodelovanju glede skupno zaznanih varnostnih problemov. Čeprav so temelji zveze NATO zares v vojaškem zavezništvu Francije, Velike Britanije in ZDA, se je zavezništvo razvilo v mednarodno organizacijo, ki temelji na skupnem zaznavanju skupnih

interesov in vrednot ter zaznavanju skupnosti (Sjursen 2004). Kot ugotavlja Risse, bi naredili veliko napako, če bi zvezo NATO smatrali za »le še eno vojaško zavezništvo« (Risse v Sjursen 1998: 689).

Zveza NATO nikoli ni bila zgolj vojaško zavezništvo, ki ga je združeval le strah pred zunanjim sovražnikom, ampak je bila vselej tudi skupnost liberalnih demokratičnih vrednot in norm. Zveza NATO je hkrati tudi organizacija, ki služi funkciji varnostne integracije znotraj družbe, zato NATO-v obstoj ni odvisen le od obstoja sovražnika, ampak tudi od obstoja družbe demokratičnih držav (Rasmussen 1998: 86).

Demokratična dimenzija zavezništva je vodila v njegovo preoblikovanje in prilagajanje novemu varnostnemu okolju po koncu hladne vojne. Del nove identitete NATO po koncu hladne vojne je tudi prehod iz organizacije za kolektivno obrambo v varnostno skupnost, ki združuje članice na temelju razumevanja kompleksne strukture mednarodne varnosti. To razumevanje varnosti ne vključuje le vojaških, ampak tudi politične, gospodarske, družbene, okoljske in druge razsežnosti (Grizold 2005a: 92). Zato danes moč zveze NATO dejansko izhaja iz načelne možne vključitve vseh evropskih držav, ki za to izrazijo svoj interes. Kriterij za priznavanje polnopravnega članstva kaki državi pa ni več obstoj skupnega sovražnika, ampak sprejemanje skupnega zagotavljanja miru in varnosti v spremenjenem mednarodnem varnostnem okolju (Grizold 2005a: 93). Potencialna vključitev vseh evropskih držav ter prekoatlantska povezava s Kanado in ZDA daje zavezništvu moč in legitimnost v evroatlantskem območju ter tudi širši mednarodni skupnosti, s tem pa zavezništvo dobiva možnosti globalnega udejstvovanja in posredovanja.

2.1.5 Preoblikovanje zavezništva

Z razpadom Sovjetske zveze, razpustitvijo nekdanjega Varšavskega sporazuma, razpadom Češkoslovaške in Jugoslavije, nastankom novih držav kot subjektov mednarodnih odnosov ter s koncem bipolarizma v mednarodnih odnosih, se je mednarodno varnostno okolje spremenilo. Bistveno za države članice zveze NATO je bilo, da je izginila ključna skupna grožnja njihovi varnosti, ki je desetletja prihajala s strani Sovjetske zveze in njenih zaveznic v okviru Varšavskega sporazuma.

Kot ugotavlja Grizold, je radikalna sprememba varnostnega okolja aktualizirala razpravo o temeljnih prvinah kohezivnosti zavezništva, kot sta skupna zaznava ogrožanja varnosti in skupni interes pri ohranjanju prisotnosti ZDA v Evropi. Predvsem negotove

okoliščine novega varnostnega okolja so po koncu hladne vojne bistveno prispevale k temu, da je zveza NATO prilagodila svojo vlogo in varnostne interese svojih članic:

1. kot odgovor na praznino, ki se je ustvarila z razpadom Sovjetske zveze in razpustitvijo Varšavskega sporazuma, je zveza NATO ponudila nekdanjim državam vzhodnega bloka različne oblike sodelovanja in celo polnopravno članstvo;
2. kot večje angažiranje zavezništva v okviru kriznega upravljanja, najprej na Balkanu in kasneje tudi v srednji Aziji;
3. kot oblikovanje programov reformiranja NATO-vih vojaških struktur (Grizold 2005a: 84).

2.1.5.1 Širitve kot temelj preoblikovanja zveze NATO

Širitev zavezništva je odprt in nenehen proces in ne enkratni dogodek (NATO priročnik 2001: 63). Preoblikovanje zveze NATO je potekalo v več ciklih, sočasno z njimi pa se je zavezništvo tudi širilo in krepilo svojo navzočnost v mednarodni skupnosti.

Med letom 1949 in zgodnjimi osemdeseti leti 20. stoletja sta se zavezništvu priključili Turčija in Grčija leta 1952, sledila je Nemčija leta 1955 in Španija leta 1982, vendar pa sta te širitve tako v številčnem smislu kot tudi po politični pomembnosti kmalu zasenčili širitvi po koncu hladne vojne (NATO Handbook 2006).

Po koncu hladne vojne je v zvezi NATO kmalu postalo jasno, da se bo prej ali slej pojavilo vprašanje širitve in od leta 1993 naprej je bila širitev osrednja tema intenzivnih razprav v zavezništvu, saj je med zagovorniki širitve prevladovalo mnenje, da le-ta predstavlja pomemben del širše strategije za povečanje evropske varnosti. Na srečanju Severnoatlantskega sveta⁴ na vrhu v Madridu leta 1997 so se voditelji držav in vlad dogovorili, da bodo k pristopnim pogajanjem povabili Češko republiko, Madžarsko in Poljsko (Trapans 2003). Te države so postale polnopravne članice zveze NATO marca 1999.

Pomembnejša in odmevnejša od prve širitve pa je bila druga širitev, ki je sledila po koncu hladne vojne. Na vrhu zavezništva v Pragi leta 2002 so voditelji držav in vlad članic k pristopnim pogajanjem povabili Bolgarijo, Estonijo, Latvijo, Litvo, Romunijo, Slovaško in

⁴ Severnoatlantski svet (NAC) je edini organ zavezništva, katerega pooblastila izhajajo izrecno iz Severnoatlantske pogodbe. Ima dejanske politične pristojnosti in moč odločanja. Sestavljajo ga stalni predstavniki vseh držav članic, ki zasedajo vsaj enkrat tedensko. Svet se sestaja tudi na višjih ravneh, kjer sodelujejo ministri za zunanje zadeve, ministri za obrambo ali predsedniki vlad, vendar ima ne glede na raven, na kateri zaseda, vedno enake pristojnosti in moč odločanja in tudi njegove odločitve imajo enak status in veljavnost (NATO priročnik 2001: 147).

Slovenijo, kar je napovedovalo največjo in najbolj odmevno širitev zavezništva v njegovi zgodovini. Vseh sedem držav je uspešno zaključilo pristopna pogajanja in marca 2004 so te postale polnopravne članice zavezništva (NATO Handbook 2006: 187).

Ko so bile v 20. stoletju sprejete odločitve, da se bo zveza NATO širila ter sprejela nove članice in nove naloge, 5. člen Severnoatlantske pogodbe ni postal nič manj pomemben. Zavezništvo je vstopilo v 21. stoletje in spremenil se je zgolj način, kako zveza NATO zagotavlja varnost (Trapans 2003). S širitvami se je zveza NATO iz ustanovnih dvanajst članic razširila na skupno 26 članic zavezništva, s čimer si je zavezništvo pridobilo ne le večjo vojaško in politično težo v mednarodni skupnosti, temveč je hkrati tudi poglobilo svojo legitimnost v spremenjenem varnostnem okolju, ki je nastalo po koncu hladne vojne. V tem okviru so za zavezništvo pomembne tudi nove oblike sodelovanja⁵, med katerimi je iz zgodovinskih razlogov najpomembnejše sodelovanje z Rusko federacijo (Grizold 2005a: 85).

2.1.5.2 Krizno upravljanje in posredovanje izven meja članic zavezništva

Z odpravo globalne konfrontacije in iz nje izhajajoče grožnje ter s pojavom več kriznih žarišč regionalnega značaja se je zveza NATO znašla pred izbiro med dvema možnostma, in sicer da ostane tipično obrambno zavezništvo in omeji svojo vlogo na obrambo v primeru napada na katero od članic ali pa da oblikuje politiko aktivnejšega poseganja v varnostna dogajanja na evropski celini in širše (Vegič 2005: 193). V evropskem varnostnem okolju po koncu hladne vojne je postalo jasno, da mora zavezništvo, če hoče ostati relevantno, oblikovati politiko do konfliktov izven ozemlja članic (*out of area*). Ta obsega politične in vojaške dimenzije, zaradi česar zvezi NATO pripisujejo vse večjo vlogo tudi v ohranjanju »standardov mednarodnega vedenja na celotnem območju Evrope« (Lepgold v Vegič 2005: 193).

Kmalu po pričetku preoblikovanja strategije zavezništva so konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije pokazali potrebo po posredovanju mednarodne skupnosti, kamor se je vključila tudi zveza NATO. Ker posredovanje v obdobju med letoma 1992 in 1995 ni doseglo vidnejših uspehov, so v zavezništvu začeli razmišljati o oblikovanju bolj aktivne politike do

⁵ Oblike sodelovanja zveze NATO po koncu hladne vojne so sledeče:

- program Partnerstvo za mir (*Partnership for Peace – PfP*);
- Severnoatlantski svet za sodelovanje (*North Atlantic Cooperation Council – NACC*) in njegov naslednik Evroatlantski partnerski svet (*Euro Atlantic Partnership Council – EAPC*);
- sodelovanje zavezništva z Rusko federacijo in Ukrajino;
- sodelovanje z državami sredozemskega dialoga (*Mediterranean Dialogue*);
- ter sodelovanje zavezništva z EU (Grizold 2005a: 85–86; North Atlantic Treaty Organization 2007a).

tega problema. Zveza NATO se je zato aktivno vključila v reševanje konfliktov v Jugoslaviji, najprej v Bosni in Hercegovini med letoma 1992 in 1995, nato pa še na Kosovu v letih 1998 in 1999. Poleg enot držav članic zavezništva se je v operacije zavezništva vključilo tudi večje število partnerskih in drugih držav.

Osredotočenost zavezništva na preprečevanje kriz v njegovi okolici in izven ozemlja držav članic daje zvezi NATO dvojno vlogo, pri čemer gre za soobstoj kolektivne obrambe in koncepta kriznega upravljanja. S prevzemanjem nalog kriznega upravljanja in mirovnih operacij se zmanjšuje pomen varnostnih jamstev, relevantnost pa izgublja tudi opredelitev območja zavezništva. Območje interesov in aktivnosti zveze NATO na območjih izven meja članic pa se je dodatno povečalo z vlogo zavezništva v boju proti mednarodnemu terorizmu po terorističnem napadu na ZDA 11. septembra 2001.⁶ Leta 2003 je NATO prevzel izvajanje operacije mednarodnih varnostnih sil za Afganistan (*International Security Assistance Force – ISAF*) v Afganistanu, kar je bil prvi poseg zavezništva izven območja Evrope, s čimer je zveza NATO še dodatno razširila območje svojega delovanja (Vegič 2005).

Zveza NATO je aktivna tudi pri koordinaciji človekoljubne pomoči, saj preko Evroatlantskega centra za koordinacijo ukrepanja ob nesrečah lahko koordinira zaščito in reševanje ob naravnih ali drugih nesrečah. Zavezništvo pa ima tudi znanstveni program, ki v civilni znanosti podpira sodelovanje med znanstveniki iz NATO-vih in partnerskih držav. Ta program se skladno s spremembo NATO-vih prioritet po terorističnih napadih leta 2001 vse bolj premika v smeri podpore sodelovanju pri znanstvenih projektih, povezanih z obrambo pred terorizmom in z bojem zoper druge grožnje sodobni družbi (NATO v 21. stoletju 2004: 18).

2.1.5.3 Odzivne sile zveze NATO

NATO-ve odzivne sile (*NRF*) so gonilo vojaškega preoblikovanja zavezništva, kajti le s preoblikovanimi vojaškimi strukturami se zavezništvo lahko spopada z novimi grožnjami varnostnemu okolju, ki jih prinaša 21. stoletje (North Atlantic Treaty Organization 2007d). Odzivne sile zavezništva so začele nastajati kot posledica vzporednih dogodkov v mednarodni

⁶ 11. septembra 2001 se je zgodil največji teroristični napad. Skupina islamističnih ekstremistov domnevno povezanih z Al Kaido je s serijo samomorilskih napadov napadla ZDA. V napadu na zgradbi Svetovnega trgovinskega centra v New Yorku in zgradbo Pentagona v Virginiji v neposredni bližini Washingtona D.C. je življenje izgubilo blizu 3000 ljudi. Že naslednji dan, 12. septembra 2001, je zveza NATO kot prvič in edinkrat v svoji zgodovini aktivirala 5. člen Severnoatlantske pogodbe. 11. september je za vedno spremenil dojemanje mednarodnega varnostnega okolja in je opozoril na nove in skorajda nepredvidljive varnostne grožnje.

skupnosti, med katerimi je bila kot prva zaznana potreba po oblikovanju novih vojaških zmogljivosti zavezništva v novem varnostnem okolju, s katerim se je zavezništvo soočalo. Drugi razlog za njihovo oblikovanje je bila želja po pomoči evropskim silam, da ostanejo interoperabilne z ameriškimi, s katerim bi se zavezništvo izognilo nesoglasjem med ameriškimi in evropskimi članicami. Tretji razlog pa je bil spodbuditev evropskih članic, da bi resneje vzeli izziv po oblikovanju lastne vojaške moči (Howorth 2003: 238).

Idejo o oblikovanju NATO-vih odzivnih sil je septembra 2002 predstavil ameriški minister za obrambo Donald Rumsfeld, njihovo oblikovanje pa je bilo skupaj z ostalimi predlogi vojaškega preoblikovanja zavezništva najavljeno na vrhu zveze NATO v Pragi novembra istega leta (North Atlantic Treaty Organization 2007d). Koncept oblikovanja odzivnih sil zavezništva so odobrili ministri za obrambo držav članic v Bruslju junija 2003. Kot ugotavlja Grizold, sta bila glavna cilja vzpostavitve odzivnih sil predvsem dva, in sicer: 1. razviti zmogljivosti za hitro odzivanje v kratkem času in 2. vzpostaviti učinkovito razvojno jedro prihodnjih zmogljivih NATO-vih obrambnih sil (Grizold 2005a: 88).

Delna zmogljivost NATO-vih odzivnih sil je bila najavljena oktobra 2003⁷, začetna zmogljivost sodelovanja v celostnem spektru nalog pa je bila najavljena oktobra 2004⁸. Popolna operativna zmogljivost NATO-vih odzivnih sil je bila najavljena na vrhu zavezništva v Rigi novembra 2006 (Riga Summit Declaration 2006: 23. točka; North Atlantic Treaty Organization 2007d).

Osnovo NATO-vih odzivnih sil tvori jedro 25.000 vojakov, ki sestavljajo premestljive sile z ustrezno gibljivostjo in pripravljenostjo za posredovanje na kriznih žariščih v petih do tridesetih dneh in imajo sposobnost samostojno delovati na bojišču vsaj mesec dni, ob ponovni oskrbi pa tudi dlje. Sile združujejo letalske, mornariške, premične pehotne in posebne enote ter enote za bojno in logistično podporo, skupaj z ustreznimi komunikacijskimi in obveščevalnimi sistemi. Enote prispevajo države članice skladno s svojimi zmogljivostmi na principu šestmesečne rotacije, kar članicam omogoča predvsem medsebojno izmenjavo novih tehnologij in konceptov ter prilagoditev nanje (Grizold 2005a: 88–89; North Atlantic Treaty Organization 2007d).

Odzivne sile niso namenjene zgolj vojaški obrambi zavezništva skladno s 5. členom Severnoatlantske pogodbe, temveč lahko posredujejo ali sodelujejo tudi v drugih kriznih in

⁷ Leto dni po napovedi oblikovanja NRF je zavezništvo oktobra 2003 najavilo prvo rotacijo in začetno zmogljivost odzivnih sil v številu 9.500 vojakov (North Atlantic Treaty Organization 2007d).

⁸ Začetna zmogljivost odzivnih sil je bila najavljena oktobra 2004 na neformalnem srečanju ministrov za obrambo v Romuniji. Sile so bile pripravljene na celosten spekter operacij in so šteje približno 17.000 pripadnikov (North Atlantic Treaty Organization 2007d).

humanitarnih situacijah. Odločitev o uporabi sil ali njenih enot sprejema Severnoatlantški svet po načelu konsenza, medtem ko je operativno poveljevanje nad njimi pod Zavezniškim poveljstvom za operacije (*Allied Command Operations – ACO*) oziroma pod vrhovnim poveljnikom zavezniških sil v Evropi (*Supreme Allied Commander Europe – SACEUR*) (Grizold 2005a: 88–89).

Z razvojem odzivnih sil pa preoblikovanje zveze NATO še zdaleč ni zaključeno. Polje delovanja zavezništva še naprej ostaja čvrsto določeno s kolektivno obrambo, vendar pa se v zadnjih letih zaradi nujne ambicije po povečanju sposobnosti hitrega in učinkovitega odzivanja na spremenjeno naravo varnostnih groženj le-to dopolnjuje po eni strani z razvojem zmogljivosti za hitro posredovanje in po drugi strani z naraščajočo pomembnostjo političnega sodelovanja med državami članicami zavezništva (Jazbec 2005: 450).

Kot zaključuje Grizold, je bilo preoblikovanje zavezništva po koncu hladne vojne predvsem celostno in celovito in je poleg širitve kot temelja preoblikovanja zavezništva ter vojaškega preoblikovanja zavezništva, vključevalo tudi preoblikovanje notranje strukture zavezništva ter vzpostavitev dveh poveljstev⁹, ki spadata na področje strateške ravni preoblikovanja. Za nadaljnji razvoj zavezništva pa je pomembna tudi njegova politična dimenzija, ki v tem okviru zajema tudi odnos med partnerskimi državami in zavezništvom (Grizold 2005a: 92).

2.1.6 Nadaljnji izzivi zvezi NATO

Dogodki, ki so spremljali konec hladne vojne, ter prilagajanje zavezništva novim grožnjam so pripomogli k oblikovanju nove identitete ter ponovne opredelitve vloge in poslanstva zavezništva. Problem nadaljnjega razvoja zveze NATO se je oblikoval v zvezi z razumevanjem narave zavezništva in novega varnostnega okolja, kajti niz skupnih norm, načel in skupnega razumevanja groženj varnosti se je po koncu hladne vojne, predvsem pa po 11. septembru 2001, zrahljal do te mere, da zavezništvo še danes ne more rešiti krize identitete, ki jo je prinesel konec hladne vojne. Izvor te krize je temeljito spremenjeno mednarodno varnostno okolje, vendar ne več le kot posledica hladne vojne, temveč tudi kot

⁹ Na strateški ravni je pri preoblikovanju NATO največja sprememba vidna v vzpostavitvi dveh poveljstev in sicer:

- Zavezniškega poveljstva za operacije (*Allied Command Operations – ACO*) in
- Zavezniškega poveljstva za transformacijo (*Allied Command Transformation – ACT*) (Grizold 2005a: 89).

posledica spremenjene percepcije tega, kaj koncept varnosti po 11. septembru 2001 dejansko pomeni za države članice.

Kot ugotavlja Grizold, prilagoditev zveze NATO novemu varnostnemu okolju po koncu hladne vojne tej organizaciji ni omogočilo le preživetja, ampak ga je hkrati tudi okrepilo kot forum, v katerem se usklajujejo vojaški instrumenti in se opravlja strateška razprava o skupnih varnostnih izzivih med državami članicami ter z EU. Vendar pa danes v zavezništvu ne gre več toliko za vprašanje preživetja kot za nadaljnji razvoj v smeri, ki jo bodo zaveznice opredelile skupaj, ta pa se nanaša predvsem na tri strateške prvine nadaljnjega razvoja, in sicer na zaznave groženj varnosti, na razvoj ustreznih vojaških zmogljivosti ter na sodelovanje med ZDA in EU na varnostno-obrambnem področju (Grizold 2005a: 85).

Podobno kot Grizold tudi Cornish ugotavlja, da znotraj zavezništva še vedno ni konsenza o skupni grožnji in o tem, kaj narediti glede tega vprašanja, medtem ko se zavezništvo sooča tudi z nepripravljenostjo evropskih zaveznic, ponuditi enakovredna sredstva za varnost in obrambo. Mnogo Evropejcev bi namreč raje videlo, da bi se zveza NATO z naborom multinacionalnih diplomatskih, političnih in ekonomskih sredstev raje posvetila preprečevanju konfliktov (*conflict prevention*) kot odvrčanju groženj (*threat prevention*) v poglavitnih regijah. S takšnim delovanjem bi bile vojaške akcije uporabljene samo kot zadnja možna razpoložljiva sredstva namesto zgodnjih izbir (*early preferences*). Predvsem pa bi se zveza NATO morala usmeriti na t. i. »mehko« (*soft*) področje zagotavljanja varnosti, kamor sodi tudi pokonfliktna izgradnja naroda (Cornish 2004).

Zveza NATO pa še vedno ostaja organizacija, ki najbolje lahko brani tako evropske kot severno-ameriški članici pred resnimi grožnjami njihovi varnosti. Zavezništvo je namreč veliko uspešnejše od OZN v operacijah vzpostavljanja miru, kjer EU šele začenja pridobivati izkušnje (Bereuter in Lis 2003: 155–156). Le spremenjena in novemu varnostnemu okolju prilagojena zveza NATO pa lahko odgovori na izzive, ki jih prinaša 21. stoletje, in se dokaže kot vojaško in politično nujno prisotna organizacija (Cornish 2004). Med realnostjo mednarodnega varnostnega okolja 21. stoletja in tistega s konca 20. stoletja je namreč zazijal prepad, ki ga bo zavezništvo moralo prebroditi, to pa velja tako za področje vojaških zmogljivosti kot tudi za politične dimenzije zveze NATO, ki zadevajo samo naravo zavezništva (Grizold 2005a: 93). Med slednje nedvomno sodi tudi sodelovanje zveze NATO z EU, kajti le če bo pri soočanju zavezništva z novimi izzivi in pri njegovem nadaljnjem preoblikovanju sodelovala tudi EU, bo zavezništvo lahko postalo zmogljivejše in primernejše organizirano za delovanje v novem varnostnem okolju in za soočanje z novimi grožnjami, ki jih to okolje prinaša (Burwell in drugi 2006: xi).

2.2 EU v preoblikovanju iz gospodarske v varnostno organizacijo

Skozi več kot 40 let je bila Evropska skupnost (ES), danes EU, predvsem ekonomsko-politična skupnost zahodnoevropskih držav. Od leta 1949 je bila zveza NATO steber evropske varnosti (Trapans 2003: 81) in, kot ugotavlja Grizold, trditev, da je bila doslej EU veliko manj pomembna na področju vojske in obrambe kakor zveza NATO, drži (Grizold 2001: 790).

S podpisom Bruseljske pogodbe je bila leta 1948 ustanovljena Zahodnoevropska unija (ZEU). Pogodba je bila napisana z namenom zagotavljanja ekonomskega, socialnega in kulturnega sodelovanja ter kolektive obrambe držav članic in je pomenila enega od prvih korakov v povojni rekonstrukciji Evrope (Grizold 1999: 86; Lutz 2001: 7). Organizacija, ki se je desetletja držala relativno v ozadju, se je prebila v ospredje med koncem osemdesetih in začetkom devetdesetih let 20. stoletja, ko je postala nekakšna vez med zvezo NATO in takratno EU, vendar se je dokaj hitro umaknila, tudi zaradi nezmožnosti uspešnega posredovanja v dramatičnih dogodkih na Balkanu v devetdesetih letih 20. stoletja. Ob privolitvi ZEU je njene naloge počasi začela prevzemati EU.

Razočaranje in frustracija ob nemoči in nezmožnosti evropskih držav za vplivno odzivanje na krize sta pripeljala do spoznanja, da EU v osnovi ni sistemsko in strateško pripravljena odgovarjati na takšne krize in zato se je približno takrat začelo notranje in institucionalno preoblikovanje Evrope (Prezelj 2005). V sklopu tega preoblikovanja je EU v svoje strukture vključila tudi vojaške institucije, do česar je prišlo leta 1992 s podpisom Pogodbe o Evropski uniji ter Petersberško deklaracijo. Tedaj je ZEU namreč izrazila pripravljenost dati na voljo svoje vojaške enote za naloge kriznega upravljanja skupaj z vzpostavljanjem in ohranjanjem miru ter človekoljubnimi in reševalnimi nalogami. Leta 2001 je te naloge dokončno prevzela EU (Trapans 2003: 81).

Na temelju prilagajanja novemu evropskemu varnostnemu okolju je bila ZEU v drugi polovici devetdesetih let 20. stoletja svojevrstna povezava med EU in zvezo NATO (glej prilogo A). Obstoje in delovanje ZEU sta nedvomno pomembno prispevala k utemeljevanju in razvoju vojaško-obrambnih instrumentov in mehanizmov EU (Grizold 2005a: 63–64) ter posledično pripeljala do oblikovanja EVOP pod okriljem Skupne zunanje in varnostne politike EU (SZVP).

2.2.1 Maastrichtska pogodba

Prvi korak k oblikovanju SZVP je bil narejen februarja leta 1992 s podpisom Maastrichtske pogodbe, imenovane tudi Pogodba o EU. S to pogodbo so se evropski voditelji dogovorili o združitvi Evropskih skupnosti (ES) in vseh dotedanjih pogodb, ki so jih združili »pod eno streho«. Nova strukturna organizacija EU se je izrazila v delitvi na tri stebre, ki pokrivajo politična področja, kjer EU sprejema odločitve¹⁰. Z vidika varnostne politike je ključen drugi steber, ki zajema skupno zunanjo in varnostno politiko (Europa 2007a).

Maastrichtska pogodba je bila z vidika varnostne politike pomembna zaradi odločitve o oblikovanju SZVP »vključno s kasnejšim oblikovanjem skupne obrambne politike, ki bi sčasoma lahko pripeljala do skupne obrambe« (Treaty on the European Union 1992, 17/1; NATO priročnik 2001: 99). O SZVP govorijo členi 11 do 28, ki opredeljujejo delovanje zunanje in varnostne politike EU. V sklopu narave varnostne in obrambne politike držav članic pogodba omenja obveznosti posameznih držav članic zveze NATO v skladu z nalogami v zavezništvu ter določa, da so politike obeh organizacij združljive (Treaty on the European Union 1992, 17/1). Kot naloge, ki naj bi jih bila EU zmožna izvajati, se omenjajo »humanitarne in reševalne operacije, naloge za ohranjanje miru in bojne operacije za krizno upravljanje, vključno z ukrepi za vzpostavljanje miru (Treaty on the European Union 1992, 17/2).« Hkrati je Pogodba o EU določala ZEU kot integralni del EU za izvrševanje SZVP ter vsebovala prošnjo, naslovljeno na ZEU, naj pripravi in izvaja odločitve in dejavnosti EU, ki vplivajo na obrambo (NATO priročnik 2001: 99), četudi ZEU še naprej ostaja mednarodna organizacija, ki deluje neodvisno od EU.

Kot ugotavlja Lutz, je bil glavni namen pogodbe na varnostnem področju ta, da si je z oblikovanjem SZVP EU želela pridobiti mednarodno varnostno vlogo, enako njeni politični in gospodarski teži v mednarodni skupnosti (Lutz 2001: 11–12), z njo pa se strinjajo tudi drugi avtorji, npr. Larsen, ki trdi, da EU tako skuša pridobiti večji mednarodni ugled in prestiž v mednarodni skupnosti (Larsen 2002: 291). Nekoliko dlje je šel Kagan, ki je zapisal, da so si s podpisom te pogodbe mnogi obetali, da si bo Evropa povrnila staro veličino in postala naslednja supersila, ne le v političnem in gospodarskem smislu, ampak tudi v vojaškem. V takšni vlogi bi Evropa upravljala s krizami na evropskem kontingentu ter si počasi pridobila

¹⁰ Trije stebri EU so:

1. Evropske skupnosti,
2. Skupna zunanja in varnostna politika,
3. Pravosodje in notranje zadeve (policijsko in pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah) (Europa 2007a).

status »globalnega igralca« (*global player*) (Kagan 2002: 7). Pogodba o EU je bila tako prvi in temeljni korak v nizu odločitev, ki so vodili h kasnejšemu oblikovanju varnostne in obrambne politike EU.

2.2.2 Petersberška deklaracija in »petersberške naloge«

Petersberško deklaracijo so zunanji in obrambni ministri držav članic ZEU sprejeli 19. junija 1992 v bližini Bonna v Nemčiji, kot odgovor ZEU na podpis Pogodbe o EU v Maastrichtu februarja istega leta. Dokument je bil sestavljen iz treh delov, ki so potrjevali smernice nadaljnjega razvoja organizacije ter vodilne usmeritve ZEU.

Prvi del se je nanašal na ZEU in evropsko varnost, v njej pa so se države članice opredelile do zveze NATO kot enega izmed nepogrešljivih elementov pri zagotavljanju evropske varnosti (Petersberg declaration 1992: I/3. člen). Hkrati so države članice potrdile, da v skladu z Maastrichtsko pogodbo ZEU ostaja obrambna komponenta (*defence component*) EU in hkrati t. i. evropski steber (*European pillar*) zveze NATO (Petersberg declaration 1992: I/9. člen).

Drugi del deklaracije je opredeljeval povečanje operativne vloge ZEU, kjer je posebej pomembna zaveza držav članic, da kot del prizadevanj za okrepitev operativne vloge ZEU dajo organizaciji na voljo svoje konvencionalne vojaške enote za izvajanje vojaških nalog. Te enote naj bi se poleg tega, da bi prispevale k skupni obrambi v skladu s 5. členom Severnoatlantske pogodbe in 5. členom spremenjene Bruseljske pogodbe, med drugim uporabljale tudi za t. i. »petersberške naloge« (Grizold 2005a: 58–59). Izraz »petersberške naloge« se nanaša na vrsto vojaških operacij, primernih za intervencijo ZEU, ki zadevajo:

- humanitarne in reševalne naloge,
- naloge za ohranjanje miru (*peacekeeping*),
- naloge bojnih sil pri reševanju kriz, vključno z vzpostavljanjem miru (*peacemeaking*)

(Petersberg declaration 1992, II/4; Burwell in drugi 2006: 6).

V tretjem delu deklaracije so države opredelile odnos med ZEU in drugimi članicami EU ter zvezo NATO (Petersberg declaration 1992, III).

2.2.3 Amsterdamska pogodba

V nasprotju s pričakovanji EU z Maastrichtsko pogodbo ni dosegla zastavljenih ciljev na področju SZVP, zato je Amsterdamska pogodba iz leta 1997 revidirala v Maastrichtski

pogodbi zapisane določbe o SZVP. Posebno poudarek je bila poudarjena učinkovitost in uspešnost postopkov odločanja ter instrumentov za akcijo (Lutz 2001: 12).

Določbe, ki se nanašajo na SZVP, so združene v 5. delu pogodbe. Med pomembnejšimi določili Amsterdamske pogodbe je določba o postopnem oblikovanju skupne obrambne politike (Treaty of Amsterdam 1997, J.7/1) ter določba, da je ZEU »sestavni del razvoja Unije in ji zagotavlja dostop do operativne zmogljivosti (Treaty of Amsterdam 1997, J.7/1).« Le tako je namreč EU lahko prenesla »petersberške naloge« iz pristojnosti ZEU v svoje pristojnosti, s čimer si je zagotovila dostop do operacijskih zmogljivosti za njihovo izvajanje.

Kot navaja Lutz, si je z vključitvijo »petersberških nalog« EU potrdila nove naloge kot mednarodnemu varnostnemu igralcu (Lutz 2001: 12), s čimer se je začela otepati statusa t. i. civilne velesile in začela postajati tudi vedno pomembnejši igralec na varnostnem področju. Ko je bila namreč EU dana priložnost, da postane resnični globalni igralec in bolj prepoznavna na varnostnem področju, je bilo po mnenju Buzana, Wæverja in de Wilda pričakovano, da se bo začela tudi obnašati tako (Buzan in drugi 1998). To pa je vplivalo na kasnejše oblikovanje avtonomne varnostne in obrambne politike EU, kar je bilo mogoče le zaradi kombinacije velikega motiva članic EU po nadaljnjem razvoju SZVP ter podpore Velike Britanije in zveze NATO za razvoj EVOP (Prezelj 2005).

2.2.4 Francosko-britansko srečanje v St. Maloju

Evropska pričakovanja so sledila njeni razvijajoči se varnostni vlogi v mednarodni skupnosti. Kot eden glavnih gospodarskih igralcev v mednarodni skupnosti je EU postala odločena, da se bo s svojimi gospodarskimi, političnimi in diplomatskimi orodji spopadla z novimi grožnjami varnosti, hkrati pa se ni mogla otresti frustracij ob nezmožnost prenesti svoje nevojaške zmogljivosti tudi na vojaško področje in tako povzdigniti glas v mednarodni skupnosti (Lutz 2001: 13).

Podpora Francije in Velike Britanije je bila ključnega pomena za razvoj varnostne in obrambne politike EU, saj sta ti dve državi predstavljali dve vodilni vojaški sili v Evropi. Uradno srečanje med Francijo in Veliko Britanijo v St. Maloju decembra 1998 je prineslo resničen preobrat v obravnavanju varnostne politike EU, saj je bila sprejeta odločitev, da politika EU zajame tudi razsežnosti varnosti (Grizold 2001: 791). Oblikovanje EVOP se je tako začelo prav s tem srečanjem (Gnesotto 2004: 12; European Security and Defence Policy 2007), ki se je končalo s skupno deklaracijo (poznano kot *St. Malo Declaration*), v kateri sta

se državi strinjali, da mora EU »oblikovati zmogljivosti za izvajanje avtonomnih akcij, podprtih z zadostnimi vojaškimi silami, sredstva za odločanje o njihovi uporabi in jih tudi uporabiti kot odgovor na mednarodne krize« (Rutten 2001: 8). Državi sta se zavezali, da EU oblikuje vojaški element, katerega odsotnost je močno čutila ob razpadu bivše Jugoslavije, kajti le tako bo EU lahko zaokrožila nabor svojih orodij za posredovanje in hkrati utrdila svoje zaveze k upravljanju kriz na evropskih tleh, vendar ne ob izpodbijanju vloge zveze NATO (Rutten 2001: 8; Gnesotto 2004: 12; European Security and Defence Policy 2007).

Od Francosko-britanskega srečanja v St. Maloju je, kot je zapisal Grizold, potekalo intenzivno prizadevanje zahodnoevropskih držav za vzpostavitev skupnih vojaških sil, ki bodo sposobne avtonomno, neodvisno od zveze NATO, izvajati operacije pod vodstvom EU. Kratkoročno je to pomenilo, da je EU začela razvijati zmogljivosti za izvajanje vojaških operacij v okviru kriznega upravljanja, dolgoročno pa je to predstavljalo okvir za vzpostavitev avtonomne evropske obrambne strukture (Grizold 2005a: 63). S srečanjem v St. Maloju se je Evropa začela odmikati od zveze NATO kot edine organizacije za zagotavljanje regionalne in geostrateške varnosti (Penksa in Mason 2003: 262), EU pa je postala vedno pogostejše dojemana tudi kot vojaška sila (Larsen 2002: 290).

2.2.5 Evropska varnostna in obrambna politika

EU postopoma oblikuje mehanizme in instrumente, ki ji omogočajo, da postaja globalni dejavnik na varnostnem področju. Vzporedno s širjenjem članstva v EU je namreč postalo očitno, da je potrebno tudi funkcionalno širjenje institucij, saj bo le tako mogoče zagotoviti učinkovito soočanje z grožnjami sodobnega varnostnega okolja.

Varnostna situacija po koncu hladne vojne je namreč prisilila in hkrati omogočala EU, da razvije mehanizme za usklajevanje mnenj in aktivnosti v zvezi z reševanjem kriz v neposrednem varnostnem okolju. To se je najprej pokazalo z razvojem SZVP, pozneje pa še EVOP (Prezelj 2005: 464).

EVOP je bila kot integralni del SZVP EU lansirana leta 1999 na zasedanju Evropskega sveta v Kölnu, kjer so voditelji EU postavili »krizno upravljanje kot osnovo za krepitev EVOP« (Ministrstvo za zunanje zadeve RS 2007) ter sklenili, da »mora biti Unija sposobna avtonomnega ukrepanja s podporo primerno usposobljenih vojaških sil, imeti sredstva, da o tem sprejme ustrezne odločitve, in biti pripravljena na avtonomno ukrepanje, da se odzove na mednarodne krize, ne da bi posegala v ukrepe, ki jih je sprožil NATO« (Evropa

2007b). S tem je bila sprejeta tudi odločitev o dokončni integraciji »petersberških nalog« ZEU v preoblikovano EU (Prezelj 2005: 465).

Varnostna in obrambna politika EU se je natančneje oblikovala po zasedanju v Helsinkih istega leta, kjer so bili postavljeni tudi časovni roki za operativno izvedbo. Namen EVOP je predvsem okrepiti lastne evropske civilne in vojaške zmogljivosti za potrebe izvajanja avtonomnih operacij na področju »petersberških nalog« (Europa 2007c). Sočasno so voditelji držav članic sprejeli odločitev, da se znotraj Sveta EU¹¹ v skladu z enotnim institucionalnim okvirom vzpostavijo novi politični in vojaški organi ter strukture, da se EU omogoči oblikovanje političnih smernic in strateških usmeritev, ki so potrebne za te operacije.

Dokončno določena struktura EVOP je bila oblikovana na zasedanjih v Santa Maria de Feiri in Nici leta 2000, kjer je bila tudi odobrena ustanovitev stalnih političnih in vojaških organov EU¹² (Prezelj 2005: 465). Čeprav v tem času EU še ni imela razvitih zadostnih vojaških zmogljivosti za samostojno izvajanje operacij, ki si jih je zadala, pa je pospešen razvoj teh zmogljivosti, kot ugotavlja Lutz, dokaz, da je EU pripravljena igrati »enakovredno vlogo na mednarodnem področju« (Lutz 2001: 80).

2.2.6 Razvoj vojaških zmogljivosti EU (*Headline Goal*)

Decembra 1999 so si na srečanju Evropskega sveta v Helsinkih države članice EU postavile cilj oblikovati skupne vojaške zmogljivosti. Cilj so države poimenovala *Helsinki Headline Goal* (tudi *Headline Goal 2003*), države pa so se dogovorile, da bodo do junija 2003 oz. najkasneje do decembra 2003 v okviru prostovoljnega sodelovanja v operacijah, ki jih vodi EU, sposobne v 60 dneh oblikovati ter vsaj eno leto razpolagati z vojaškimi enotami v velikosti med 50.000 in 60.000 oseb (velikost korpusa), ki bodo izvajale operacije »petersberških nalog«, ki zajemajo humanitarne in reševalne naloge, naloge za ohranjanje miru, bojne naloge in naloge kriznega upravljanja, vključno z nalogami uveljavljanja miru (za katere se v nekaterih primerih uporablja izraz vsiljevanje miru – *peace enforcement*) (Lindstrom 2007: 1). Te sile naj bi bile opremljene s potrebnimi komandnimi, kontrolnimi in

¹¹ Svet EU je osrednji organ političnega odločanja v EU. V okviru Sveta se sestajajo ministri držav članic. Glede na zadeve, ki so na dnevnem redu, lahko vsako državo predstavlja minister, odgovoren za zadevno področje (zunanje zadeve, finance, socialne zadeve, promet, kmetijstvo itn.) (Svet Evropske unije 2007a).

¹² Za izvajanje EVOP je odgovoren Svet EU, stalne politične in vojaške organe EU pa sestavljajo:

- Politični in varnostni odbor, ki je ključno telo EU za vodenje in koordinacijo SZVP,
- Vojaški odbor, ki je najvišje vojaško telo EU in
- Vojaški štab, ki pomeni povezavo med vojaškim odborom in dejanskimi vojaškimi zmogljivostmi (enotami) (Prezelj 2005).

obveščevalskimi zmogljivostmi, logističnimi in drugimi bojnimi službami in dodatno tudi z letalskimi in pomorskimi elementi (Perruche 2006: 3).

Decembra 2003 so države članice EU tik pred iztekom roka, ki so si ga zadale, najavile operativno sposobnost EVOP (Giegrich in Wallace 2004: 163). Vendar pa so se, kot posledica sprejetja Evropske varnostne strategije decembra 2003, države članice EU odločile postaviti nov *Headline Goal*, ki bi zadovoljeval potrebe razvoja strateškega okolja in tehnologije. Maja 2004 so obrambni ministri EU sprejeli *Headline Goal 2010*, ki je bil kasneje potrjen na Evropskem svetu v Bruslju junija 2004 (Lindstrom 2007: 3).

V skladu z dokumentom *Headline Goal 2010* naj bi bila EU do leta 2010 sposobna hitro in ustrezno izvajati celoten spekter operacij, zapisanih v Pogodbi o EU, t. j. operacije kriznega upravljanja, ki zajemajo humanitarne in reševalne akcije, operacije v podporo miru, bojne naloge, vključno z nalogami zagotavljanju miru, operacije razorožitve, podporo tretjim državam v boju proti terorizmu ter preventivne operacije za preprečevanje izbruha kriz, s posebno pozornostjo do vprašanj povezljivosti, vzdržljivosti in razmeščanja sil (Grizold 2005a: 67; Perruche 2006: 3).

2.2.7 Koncept bojnih skupin

Evropejci se že skoraj desetletje sprašujejo, ali bi morali poleg mirovnih sil in sil za vzdrževanje reda in miru, razviti tudi sile za vojskovanje. Kot ugotavlja Moravcsik, se Evropa ne pomika v tej smeri in se tudi ne bi smela. Bolj dobrodošla bi bila učinkovitejša vojaška politika, na primer majhne, a dobro opremljene enote za hitro posredovanje, ki bi vzdrževale in ohranjale mir (Moravcsik 2006). Prav v ta namen je EU začela razvijati koncept bojnih skupin (*Battlegroups Concept*), saj EU želi dokazati, da je globalni igralec, pripravljen prevzeti svoj del odgovornosti za globalno varnost. Razvoj bojnih skupin namreč daje EU na voljo dodaten vojaški instrument za zgodnje in hitro odzivanje, kadar je to potrebno (Hamelink 2006: 12). Kot ugotavlja Grizold, pa je koncept bojnih skupin tudi izraz evropske varnostne strategije in izkušenj, ki si jih je EU pridobila z vodenjem operacij (Grizold 2005a: 68).

Razvoj koncepta bojnih skupin se je začel na zasedanju evropskih voditeljev v Helsinkih leta 1999 z najavo, da bi hitro odzivne sile predstavljale pomemben aspekt kriznega upravljanja EU. Kot rezultat te odločitve so v dokumentu *Headline Goal 2003* države članice EU dobile nalogo, da zagotovijo hitro odzivne skupine, ki bi se bile zmožne razvrstiti v zelo kratkem času (Svet Evropske unije 2007b). Koncept bojnih skupin je predvideval več bojnih

skupin po 1500 vojakov z ustreznimi elementi zračnih in pomorskih sil ter s potrebnimi podpornimi zmogljivostmi. Raven pripravljenosti, ki naj bi jo bojne skupine EU vzdrževale, naj bi bila takšna, da bi bile zmožne v 15 dneh od sprejetja politične odločitve bojno posredovati na kriznih področjih v oddaljenosti do 6.000 kilometrov od Bruslja za čas 30 dni oz. 120 dni ob primerni ponovni oskrbi (Grizold 2005a: 68; Hamelink 2005: 9; Hamelink 2006: 12–13).

EU je razvila koncept bojnih skupin z namenom lansirati in vzdrževati širok spekter različnih operacij (od humanitarnih do bojnih) po celem svetu. Koncept je dosegel začetno operativno sposobnost januarja 2005, kar je pomenilo, da je EU imela ves čas v pripravljenosti vsaj eno bojno skupino. S 1. januarjem 2007 pa je koncept bojnih skupin dosegel polno operativno sposobnost, kar pomeni, da je od tega datuma EU zmožna voditi dve hkratni odzivni operaciji v velikosti vsaka po eno bojno skupino, vključno z zmožnostjo lansirati takšni operaciji skoraj simultano (Svet Evropske unije 2007b).

Koncept bojnih skupin zagotavlja EU orodje hitrega odzivanja, ki hkrati prispeva k bolj koherentni, bolj aktivni in bolj zmogljivi EU. Koncept poudarja nujnost za pospešeno in sinhronizirano sprejemanje odločitev tako v strukturah EU kot tudi znotraj držav in med članicami, hkrati pa državam članicam omogoča, da lahko uspešno sodelujejo tudi na vojaškem področju. Predvsem pa koncept bojnih skupin poudarja vojaško identiteto EU (Svet Evropske unije 2007b), odsotnost katere je bila do njenega razvoja morda največja šibkost delovanja EU.

2.2.8 Evropska varnostna strategija

Evropska varnostna strategija je dokument, ki usmerja mednarodno varnostno politiko EU. Osnutek dokumenta o evropski varnostni in obrambni politiki je maja 2003 predstavil Visoki predstavnik EU za zunanjo in varnostno politiko Javier Solana in že decembra istega leta je Evropski svet na zasedanju v Bruslju sprejel dokument in z njim tudi odgovornosti, zapisane v njem (Grizold 2005a: 71).

Namen dokumenta Varna Evropa v boljšem svetu (*A Secure Europe in a Better World*) je bil predvsem določiti točne politične cilje, ki izhajajo iz zaveze po oblikovanju EVOP (Howorth 2005: 195), hkrati pa je s tem dokumentom Evropa prvič uspela formulirati skupno varnostno strategijo, v kateri veliko pozornost namenja predvsem novim transnacionalnim grožnjam, zelo pomembno mesto v dokumentu pa ima tudi problematika

širjenja orožij za množično uničevanje. Strateški cilji so razdeljeni v tri sklope, in sicer (Grizold 2005a: 71):

1. spopad z grožnjami, kjer je izpostavljeno predvsem dejstvo, da spopad z grožnjami ni več mogoč zgolj z vojaškimi sredstvi, temveč je potrebna koordinirana aktivnost različnih akterjev in sočasna uporaba političnih, ekonomskih, diplomatskih ter drugih sredstev;
2. širitev varnostnega območja okoli Evrope, saj se dokument nanaša predvsem na vzhodno Evropo in področje sredozemskih držav, nadalje pa se v dokumentu nakazuje tudi možnost, da se bo EU v prihodnje posvetila problemom na južnem Kavkazu, v Ukrajini, Moldaviji in Belorusiji;
3. krepitev mednarodnega sistema, saj dokument nakazuje tudi sodelovanje med EU in ZDA ter daje velik pomen transatlantskim odnosom (A Secure Europe in a Better World 2003; Grizold 2005a: 71; Howorth 2005: 195).

Med glavnimi sporočili dokumenta je ugotovitev, da mora EU razviti strateško kulturo, ki združuje elemente zgodnje, hitre in, kadar je to potrebno, robustne intervencije, podprte z vsemi instrumenti, ki jih ima EU na voljo, vključno z njihovimi političnimi, diplomatskimi, vojaškimi, civilnimi, gospodarskimi in razvojnimi elementi (A Secure Europe in a Better World 2003: 11; Howorth 2005: 195–196). Le aktivnejša EU z več odgovornosti bo imela večjo politično težo v mednarodnih odnosih in EU ima tako priložnost, kot tudi dolžnost, da prispeva k pravičnejšemu, varnejšemu in še bolj združenemu svetu (A Secure Europe in a Better World 2003: 13–14). Za razliko od obdobja hladne vojne nobena od novih groženj ni samo vojaška in se ne more obravnavati samo z vojaškimi sredstvi. EU je z vsemi instrumenti, ki jih ima na voljo, zelo dobro opremljena, da se spopade s takimi več-dimenzionalnimi grožnjami (A Secure Europe in a Better World 2003).

Kot ugotavlja Grizold, varnostna strategija EU pomeni pomemben korak v razvoju evropske varnostne in obrambne politike, vendar pa bo o njeni prodornosti odločala predvsem implementacija zadanih ciljev (Grizold 2005a: 71). Podobno ugotavlja tudi Howorth, ki poudarja, da se mora za uspeh varnostne in obrambne politike EU osredotočiti na njen obširni strateški koncept (*comprehensive strategic concept*), s katerim prevzema globalno vlogo tudi na varnostnem področju (Howorth 2003: 251).

2.2.9 EU kot vojaški igralec

EU je bila od začetkov svojega nastajanja in vse do poznih devetdesetih let 20. stoletja v mednarodnem varnostnem okolju obravnavana predvsem kot ekonomska, politična in civilna supersila, ki pa v svoji strukturi ni vključevala pomembnejših vojaških institucij ali sredstev in je bila zato omejena na reševanje vprašanj t. i. »mehke varnosti« (*soft security*) v Evropi (Grizold 1999: 106). Vendar pa Larsen ugotavlja, da kljub njeni trenutni vlogi v mednarodni skupnosti njen civilni status ni nekaj, s čimer bi bila EU zaznamovana za venomer (Larsen 2002: 289). V sklopu preoblikovanja je EU med orodja svojih politik vključila tudi samostojne vojaške zmogljivosti.

Vojaške zmogljivosti EU so bile prvič resneje postavljene na preizkušnjo 31. marca 2003, ko je EU lansirala svojo prvo vojaško operacijo. EU je od zveze NATO prevzela operacijo vzdrževanja miru v Makedoniji. Operacija *Concordia*, kakor se je imenovala, je bila sicer skromna v vojaškem smislu, imela pa je velik politični pomen, saj je EU dokončno dokazala politično voljo, da se lahko razvije v pomembnega mednarodnega igralca tudi na varnostnem področju. Vloga EU kot varnostne organizacije s prepoznavno vlogo v mednarodni skupnosti se je potrdila in okrepila še istega leta, ko je EU lansirala svojo prvo avtonomno operacijo. Z vodenjem operacije *Artemis* v Demokratični republiki Kongo je EU dokazala, da lahko prevzame in uspešno izvede operacijo vzdrževanja miru na precejšnji razdalji od Evrope. Nadalje je konec istega leta EU v Makedoniji lansirala svojo prvo policijsko operacijo, s čimer je potrdila svoje zaveze, da bo sposobna izvajati tako civilne in policijske, kot tudi vojaške operacije. EU je v okviru EVOP od leta 2003 uspešno izvedla že sedem operacij na praktično vseh koncih sveta, medtem ko trenutno vodi devet operacij¹³ (glej prilogo B) (Svet Evropske unije 2007d).

Operacije, izvedene pod vodstvom EU, so dokazale, da se je bila EU zmožna otepti svojih pomanjkljivosti in da kljub svoji trenutni vojaški šibkosti predstavlja pomemben potencial tudi na obrambnem in varnostnem področju. Varnostna strategija EU namreč vključuje tudi možnost intervencije (nujno humanitarne narave in s povabilom OZN) kjerkoli na svetu. Vendar pa mora EU, preden resnično lahko prevzame takšne naloge in postane enakovreden (in resnično verodostojen) vojaški igralec v mednarodni skupnosti, razrešiti še vrsto političnih dilem.

¹³ Število izvedenih operacij in operacij, ki jih EU vodi pod okriljem EVOP. Podatek velja za 22. marec 2007 (Svet Evropske unije 2007d).

2.2.10 Izzivi, s katerimi se sooča EU

Na področju EVOP je bilo v zadnjih letih narejenega več, kot v preteklosti. Ne glede na to pa bo morala EU narediti še precej, da bo njena varnostna in obrambna politika lahko učinkovita pri reševanju sodobnih varnostnih problemov in soočenju z izzivi, tako svojih članic kot tudi mednarodne skupnosti. V tem okviru je treba razvoj varnostno-obrambnih zmogljivosti EU preusmeriti iz količine oz. obsega v kakovost in jih podpreti z ustrezno infrastrukturo, kajti samo tako se bo EU lahko uveljavila kot verodostojen strateški dejavnik v mednarodnih odnosih (Grizold 2005a: 80).

Za resnično EVOP, kakršno si EU želi in h kakršni teži, je potrebna močnejša politična volja vseh držav članic EU, kajti EVOP je in bo nastajala predvsem kot rezultat politične volje držav članic. Države članice se morajo zato strinjati o skupni grožnji, interesih in sredstvih, skozi katera bodo implementirale in branile svoje obrambne in varnostne interese (Penksa in Mason 2003: 260–261). Mednje nedvomno sodi tudi območje delovanja EVOP, ki se bo v prihodnosti po vsej verjetnosti širilo, kajti EU se opredeljuje kot globalni akter in si kot taka nalaga odgovornost za globalno varnost in graditev boljšega sveta (Garb in Ober 2005: 469).

Ključni problem EU pri uresničevanju EVOP je razlika med cilji in sredstvi, ki so na voljo. Cilji so visoki, tehnična osnova zaenkrat še pomanjkljiva, politična volja držav članic za vlaganje v sredstva za doseganje postavljenih ciljev pa pogosto nezadostna. Kredibilnost EU na področju EVOP pa je odvisna ravno od sredstev, ki so ji na voljo (Prezelj 2005: 482). Zato je s politično voljo držav članic povezano tudi težavno oblikovanje zadostnih zmogljivosti za izvajanje »petersberških nalog«. Kompleksnih nalog EU še ne more izvajati, saj ne more dovolj hitro namestiti svojih vojaških sil in jih primerno vzdrževati. Razlog temu je predvsem strukturna neustreznost oboroženih sil članic EU, kar se nanaša predvsem na njihovo prevladujočo teritorialno organiziranost, vzajemno nekompatibilnost in veliko število nabornikov. Uporabnost vojska članic EU za celotni spekter nalog kriznega menedžmenta je dokaj nizka kljub velikosti vojska v članicah EU (Prezelj 2005: 480).

Nadalje EU potrebuje ustrezno institucionalno ureditev na varnostno-obrambnem področju (Penska in Mason 2003: 160–161), kajti kot ugotavlja Keohane, bo brez ustrezno urejenih razmerij med institucijami malo sodelovanja na varnostnem in obrambnem področju (Keohane v Penska in Mason 2003: 261). Čeprav institucije so, pa njihova razmerja niso povsem opredeljena (Prezelj 2005: 479). Po raziskavi Inštituta za varnostne študije EU (*EU Institute for Security Studies*), Unija in EVOP potrebujeta dobro koordinacijo med svojimi

institucijami in sinergijo instrumentov, ki jih ima EU na voljo (predvsem med političnimi, diplomatskimi, vojaškimi, civilnimi, gospodarskimi in razvojnimi instrumenti), nadaljnji izziv pa ji predstavlja tudi trenutna odsotnost t. i. voditelja (*leadership*)¹⁴ v Bruslju, ki bi bil sposoben izpeljati in izpolniti zaveze EVOP, hkrati pa (ob)stal trdno na tleh in deloval predvsem koherentno (Grevi 2006).

EU (tako kot tudi zveza NATO) se spopada tudi s problemom oblikovanja nacionalne prioritizacije med zvezo NATO in EU (v varnostno-vojaškem smislu) pri državah, ki so hkrati članice tako zveze NATO kot tudi EU. Takšnih članic z dvema pokrivaloma (*double-hatted members*) je kar 21¹⁵ (Prezelj 2005: 482). Zato je sodelovanje in delitev dela med zvezo NATO in EU potrebna za nadgradnjo varnostnih politik obeh organizacij ter nujna za najbolj optimalno zagotavljanje varnosti in stabilnosti evroatlantskemu prostoru. EU je namreč s procesom oblikovanja lastne varnostne in krizne funkcije posegla v že izoblikovani prostor evropske varnostne arhitekture, v kateri je že obstajala določena delitev dela med mednarodnimi varnostnimi dejavniki. Celoten proces oblikovanja EVOP je EU uspel le zaradi skoraj popolne ukinitve in integracije ZEU, zato mora EU v tem prostoru tudi prek sodelovanja z zvezo NATO najti svoj prostor in področje delovanja.

¹⁴ Naziv »voditelj« (*leadership*) se nanaša na institucijo znotraj organov EU, ki bi usklajevala in vodila koherentno varnostno in obrambno politiko. Čeprav so bile decembra 2000 v Nici sprejete odločitve o (takrat) novih stalnih političnih in vojaških strukturah in je bila njihova ustanovitev pomemben korak pri usklajevanju obrambnih politik članic EU ter tudi pri oblikovanju skupne evropske obrambe, pa EU še vedno ne more izpolniti zavez, ki jih je postavila z vzpostavitvijo EVOP (Grizold 2005a: 65).

¹⁵ EU po vstopu Bolgarije in Romunije 1. 1. 2007 sestavlja 25 držav članic, s čimer se je število držav, ki so hkrati članice tako zveze NATO kot EU povečalo z 19 na 21.

2.3 Sodelovanje med zvezo NATO in EU

Pristop zveze NATO in EU k obrambnim in varnostnim zadevam je bil že od nekdaj različen in je tak še danes. Zveza NATO med svojimi članicami vključuje poleg drugih članic tudi ZDA, ki so glavna vojaška sila in imajo na voljo sile, ki jih EU in njene članice nimajo. EU je zato razvila drugačen, milejši pristop k varnostnim in obrambnim zadevam, ki do neke mere zrcali tudi njihove vojaške pomanjkljivosti. Temelječ ravno na pristopu, njuno razmerje Kagan primerja z zakonom kladiva, ki pravi, da če imaš kladivo, vedno najdeš razlog za njegovo uporabo, če pa ga nimaš, najdeš način razrešitve problema brez njega. Še danes zato velja njegova ugotovitev, da zveza NATO (skupaj ali predvsem zaradi ZDA) pripravlja večerjo, medtem ko EU le pomije posodo (Penksa in Mason 2003: 255–256).

Kot ugotavlja Moravcsik, je zveza NATO danes eden od mnogih multilateralnih forumov za organiziranje mirovnih misij in razvijanje načel za prihodnje intervencije. Drug in drugačen tak forum je EU, ki je predvsem vir civilne moči. Vendar pa sta obe organizaciji legitimni v raznih (in različnih) okoljih (Moravcsik 2006). Zato je zveza NATO na vrhu v Washingtonu leta 1999 podprla odločitev EU za razvoj avtonomne EVOP, vendar je ob tem poudarjala možnosti za avtonomne vojaške akcije EU le v primerih, ko zveza NATO kot celota ni vpletena v reševanje kriznega primera, hkrati pa je zavezništvo tudi poudarilo, da je treba zagotoviti preglednost tovrstnih procesov v EU, preprečiti podvajanje in zagotoviti mehanizme za vzajemno posvetovanje. Nadalje je bilo dogovorjeno tudi, da močnejša evropska vloga na varnostnem področju lahko pripomore tudi k vitalnosti zveze NATO v 21. stoletju (Prezelj 2005: 465).

Posledica podpore zveze NATO za razvoj EVOP je predvsem v tem, kot ugotavlja Grizold, da je bil med zvezo NATO in EU v zadnjih letih »dosežen kvalitativen napredek v sodelovanju« (Grizold 2005a: 75). Na spletni strani zveze NATO je zapisano, da zveza NATO in EU skupaj preprečujeta in rešujeta krize in oborožene konflikte v Evropi in izven nje, si delita skupne strateške interese ter delujeta v duhu komplementarnosti in partnerstva (North Atlantic Treaty Organization 2007b). Odločitev o sodelovanju je bila sprejeta 24. januarja 2001, ko sta si Generalni sekretar zveze NATO¹⁶ in Predsedstvo EU¹⁷ izmenjala pisma, ki so definirala področja sodelovanja in način posvetovanj med obema organizacijama.

¹⁶ Generalni sekretar zveze NATO je glavni predstavnik zavezništva, tako v njegovih zunanjih odnosih kot tudi pri komuniciranju in stikih z vladami držav članic in mediji (NATO priročnik 2001: 218).

Sodelovanje med obema organizacijama se je še posebej pospešilo s skupno EU–NATO deklaracijo o EVOP, ki je omogočila kasnejše sprejetje dogovorov o sodelovanju, t. i. dogovore Berlin plus. Ti dogovori predstavljajo temelje sodelovanja med obema organizacijama v praktičnih zadevah upravljanja kriz. Zato EU–NATO deklaracija o EVOP in sporazum o dogovorih Berlin plus predstavljata pomembna mejnika v razvoju strateškega partnerstva med zvezo NATO in EU (North Atlantic Treaty Organization 2007b).

2.3.1 EU–NATO deklaracija o EVOP

Deklaracija med EU in zvezo NATO o EVOP je bila sprejeta 16. decembra 2002 in je potrdila, da odnos med obema organizacijama temelji na načelih strateškega partnerstva in sodelovanja. Zveza NATO se je s podpisom deklaracije zavezala in potrdila EU zagotovljen dostop do NATO-vih obrambnih zmogljivosti za operacije, vodene s strani EU, hkrati pa je ponovila naslednje politične osnove strateškega partnerstva (North Atlantic Treaty Organization 2007b; Grizold 2005a: 75):

- učinkovito posvetovanje o skupnih zadevah;
- enakopravnost in dolžnosti, ki zadevajo odločevalsko avtonomijo EU in zveze NATO;
- spoštovanje interesov držav članic EU in zveze NATO;
- spoštovanje načel Ustanovne listine OZN;
- koherenten, transparenten in okrepljen razvoj vojaških zmogljivosti, skupnih obema organizacijama (North Atlantic Treaty Organization 2007c).

2.3.2 Dogovori Berlin plus (*Berlin Plus Arrangements*)

Politični odločitvi decembra 2002 (EU–NATO deklaraciji o EVOP) je sledil sklop dogovorov o sodelovanju zveze NATO in EU na obrambnem in varnostnem področju, t. i. dogovori Berlin plus. Ta sporazum je bil sprejet 17. marca 2003 in zagotavlja temelje za sodelovanje med zvezo NATO in EU v upravljanju kriznih situacij, saj dovoljuje EU dostop do NATO-vih zmogljivosti za operacije, vodene pod okriljem EU. V praksi to pomeni, da po dogovorih

¹⁷ Predsedstvo EU se nanaša na predsedovanje Svetu EU, ki je osrednja institucija odločanja EU. Vsaka država predseduje EU po načelu rotacije šest mesecev, predsedstvo EU pa je v okviru pristojnosti Sveta EU odgovorno za sklepanje mednarodnih sporazumov (Europa 2007b).

Berlin plus zavezništvo podpira operacije, vodene s strani EU, v katerih zveza NATO kot celota ni vpletena. Dogovori zajemajo številna področja, med njimi npr. sledeča:

- varnostni sporazum med EU in zvezo NATO (predvideva izmenjavo zaupnih informacij);
- zagotovljen dostop EU do NATO-vih zmogljivosti za uporabo v operacijah kriznega upravljanja pod vodstvom EU;
- postopki za odobritev, spremljanje, vrnitev in preklic NATO-vih zmogljivosti;
- pogoji za napotitev NATO-vega Namestnika vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi (DSACEUR) in njegova vloga v operacijah kriznega upravljanja EU;
- sodelovanje pri načrtovanju sil, ki bo določalo skupne standarde in transparentnost (North Atlantic Treaty Organization 2007c; Grizold 2005a: 75–76).

Skupno je bilo sprejeto približno 20 dokumentov, ki se nanašajo na operativno sodelovanje med obema organizacijama, vendar pa so ti dokumenti samo politično in ne tudi pravno zavezujoči, saj ne obstajajo pravni mehanizmi, ki bi reševali morebitne spore med mednarodnimi organizacijami. Gre torej (le) za konsenz, ki je bil dosežen med državami članicami obeh organizacij (Grizold 2005a: 75).

2.3.3 Sodelovanje v praksi

Obširen okvir dogovarjanj o sodelovanju zveze NATO in EU, ki sta ga Generalni sekretar zveze NATO in Visoki predstavnik EU za skupno zunanjo in varnostno politiko zaključila 17. marca 2003 s podpisom sporazuma Berlin plus, predstavlja mejnik v odnosu obeh organizacij. Obe organizaciji sta medsebojni odnos gradili od Washingtonskega srečanja zavezništva leta 1999 in Evropskega sveta v Nici leta 2000 ter podpisa skupne deklaracije decembra leta 2002. EU je v tem času razvila ustrezne zmogljivosti za sodelovanje v različnih vrstah operacij.

Kot ugotavljata Cornish in Edwards, je rutinsko, birokratsko sodelovanje med zvezo NATO in EU hitro napredovalo, saj od sredine leta 2000 skupne NATO–EU *ad hoc* delovne skupine razpravljajo o zadevah, kot so izmenjava zaupnih informacij in obveščevalnih podatkov. Januarja leta 2001 sta si Generalni sekretar zveze NATO in švedsko predsedstvo EU izmenjala pisma in ustanovila program rednih, uradniških sestankov na visoki ravni. Zunanji ministri naj bi se po tem programu srečevali dvakrat letno, medtem ko se bodo ambasadorji zveze NATO srečali s svojimi kolegi iz EU vsaj trikrat med vsakim predsedovanjem (Cornish in Edwards 2005: 815).

Na podlagi medsebojnih dogovorov sta zveza NATO in EU razvili strateško partnerstvo, ki je danes dobro zasnovano in globoko zakoreninjeno v delovanju obeh organizacij, k čemur pripomorejo predvsem medsebojne konzultacije, sodelovanje ter preglednost in transparentnost. V ta namen sta se organizaciji dogovorili tudi o skupni »krizni posvetovalni ureditvi« (*crisis consultation arrangements*), ki pomaga k uspešnemu in hitremu odločanju v posamezni organizaciji v primeru izbruha krize (North Atlantic Treaty Organization 2007b).

Delovanje odnosa med zvezo NATO in EU v praksi je bilo prvič postavljeno na preizkušnjo v primeru operacije *Concordia* v bivši jugoslovanski republiki Makedoniji, kjer je EU od zveze NATO prevzela operacijo *Allied Harmony* in prvič uporabila NATO-ve zmogljivosti v skladu s sporazumom Berlin plus. V tej prvi operaciji vzdrževanja miru pod vodstvom EU je bil za poveljnika operacije v skladu z dogovori med obema organizacijama imenovan Namestnik vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi, zveza NATO pa je EU pomagala tudi na področju strateškega, operativnega in taktičnega načrtovanja. Za to operacijo je bilo v Vrhovnem poveljstvu zavezniških sil v Evropi (*SHAPE*) v Monsu v Belgiji ustanovljeno poveljstvo za vodenje operacije EU, ki je služilo kot pomoč poveljniku operacije, hkrati pa je bil v NATO-vem poveljstvu skupnih sil za operacije na področju Balkana (*NATO Joint Force command for Balkan operations*) v Neaplju v Italiji ustanovljen t. i. poveljniški element EU (*EU Command Element – EUCE*). Takšna struktura je omogočila stalno povezavo med NATO-vo poveljniško verigo in poveljniško verigo EU. Kot rezultat sodelovanja sta nekaj mesecev kasneje EU in NATO objavili Dogovorjeni pristop k Zahodnemu Balkanu (*Concerted Approach for the Western Balkans*), kjer so poudarjena in razdeljena temeljna področja in poudarki skupne vizije in odločenosti obeh organizacij za zagotavljanje stabilnosti v regiji.

Operacija *Concordia* je bila zaključena decembra 2003 in nadomeščena z operacijo *Proxima*, policijsko operacijo pod vodstvom EU (North Atlantic Treaty Organization 2007b; Svet Evropske unije 2007c). Že junija leta 2003 pa je EU lansirala operacijo *Artemis* v Demokratični republiki Kongo, za katero pa se ni poslužila NATO-vih zmogljivosti po sporazumu Berlin plus. To je bila hkrati tudi prva avtonomna operacija pod vodstvom EU. Vloga EU v mednarodni skupnosti in njena angažiranost v mirovnih operacijah po vsem svetu sta se od takrat dalje le še stopnjevali.

2.3.4 Sodelovanje ali avtonomija

V samo desetih letih so države članice EU prešle iz planiranja evropskega stebra v zvezi NATO (EVOI) do kreiranja nove odločevalske strukture (*decision making*) in instrumentov za akcijo za mednarodno preventivo kriz in upravljanje z njimi v smeri, ki se ne zanaša nujno na NATO-ve zmogljivosti (Penksa in Mason 2003: 262). V prihodnje pa se mora EU naučiti, kako upravljati s svojimi silami, in mora razumeti, kdaj in zakaj jih bo uporabila, čemur Cornish in Edwards rečeta strateška kultura (*strategic culture*) (Ojanen 2006). EU je trenutno namreč omejena na mehka področja varnosti oz. civilne instrumente, kar jo postavlja v poseben položaj nasproti ZDA in posledično zvezi NATO. Evropa in ZDA sta razvili drugačen pristop k vprašanju varnosti in obrambe (Penksa in Mason 2003: 255–256). Evropa, z izjemo Velike Britanije in Francije, se še vedno ni v celoti prilagodila obdobju po koncu hladne vojne (Dempsey 2004), kar je v Evropi povzročilo dva »prepada«, tako med Evropo in ZDA, kot tudi med evropskimi članicami samimi (Pilegaard 2004: 26).

EU ni bila razumljena kot vojaška sila do druge polovice 1998 (Larsen 2002: 290), kajti kot ugotavlja Kagan, je ameriška premoč Evropejce prepričala, da moč ni več pomembna (Kagan v Risse 2003: 1). Evropa se po lastni presoji ni odločila za več vojaških zmogljivosti, zato ker se ni osredotočala na to področje (Larsen 2002: 285). Do sedaj se je EU zanimala predvsem za svojo regijo in se je rajši odločila za neuporabo sile, tudi kadar bi jo lahko uporabila (Larsen 2002: 284). Dejstvo, da je EU trenutno šibka v strogo vojaškem smislu, je posledica bolj njene politične odločitve kot materialnih sredstev, ki so lahko pretvorjena v vojaško moč (Risse 2003: 4). Po vseh prizadevanjih na področju vojske in obrambe so namreč zahodnoevropske države kmalu začele manjšati nacionalne proračune za obrambo (Grizold 2001: 788–789), saj jih veliki vložki v nacionalno obrambo niso zanimali. Varne pod okriljem zveze NATO so svoje nacionalne dohodke raje uporabljale na drugih področjih, kot so socialna blaginja, zdravstvo, varstvo okolja (Grizold 2001: 790–791). Vendar pa je kljub temu z obsežno študijo zunanjepolitičnega vpliva EU na mednarodne politične dogodke v devetdesetih letih 20. stoletja Ginsberg močno podprl izjavo, da je EU že postala več kot navadna mala sila in manj kot supersila (Penksa in Mason 2003: 256). V tem smislu gre tudi razumeti izjavo Visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko EU, ko je izjavil, da ni vprašanje, ali EU igra globalno vlogo, temveč kako jo igra (Solana v Larsen 2002: 298).

2.3.4.1 Vloga ZDA v evropski varnostni strukturi

Usoda zveze NATO je že od začetkov organizacije močno povezana z ZDA in tudi njegova prihodnost temelji predvsem na odnosu, ki ga bodo ZDA razvile s svojimi evropskimi zaveznici (Dempsey 2004). ZDA so v zvezi NATO že od vsega začetka igrale poglavitno vlogo z operativnega, finančnega in razvojnega vidika, hkrati pa je s pomočjo zveze NATO Amerika širile svoje interese po svetu (Grizold 2001: 790). Čeprav so v času ustanovitve zveze NATO evropske države v svoji varnostni strukturi želele videti tudi ZDA, je problem zveze NATO postal ravno to, da je v prvi in najpomembnejši meri to ameriško-vodena (*US-led*) institucija. To je bila najprej njena prednost, vendar je kmalu postala njena slabost (Gottfried in Bracken 1990: 56).

Konec hladne vojne in dogodki, ki so ga spremljali, so v Evropi ustvarili novo situacijo, posledica katere je bila, da se je v devetdesetih letih 20. stoletja v Evropi začela porajati zamisel o novi in spremenjeni vlogi evropskih obrambnih institucij, kjer bi predvsem ZEU in EU predstavljali varnostno jedro Evrope, obenem pa bi EU začela predstavljati model za prihodnost evropske celine v celoti, še zlasti kot način odprave zgodovinskih ločnic med evropskimi državami s pomočjo multilateralnih institucij. (Grizold 2001: 788). Posledica takšnih odločitev je bila, da sta se spremenjenemu varnostnemu okolju in novim grožnjam varnosti zveza NATO in EU odzvali različno.

Zveza NATO kot glavna prekoatlantska varnostna organizacija je prevzela nove naloge, se razširila in začela delovati tudi v območjih prek meja svojih članic. Upoštevajoč, da njene članice ne morejo biti zaščitene zgolj z vojaškimi sredstvi, nameščenimi na njihovih mejah, je zavezništvo začelo razvijati premične sile. Na drugi strani pa so za razliko od zveze NATO evropske države, združene v EU, kot odgovor na novo varnostno okolje med orodja svoje politike začele dodajati varnostno in obrambno komponento, medtem ko so sočasno medse sprejele nove članice in pospešile mednarodno sodelovanje. V le nekaj letih je EU razvila mehanizme za razmestitev vojaških in civilnih zmogljivosti ter lansirala nekaj manjših operacij (Burwell in drugi 2006: vii).

Kot odziv na krepitev vloge EU na varnostnem in obrambnem področju je leta 1998 takratna ameriška državna sekretarka za obrambo Albrightova poudarila, da si ZDA želijo videti Evropo, ki se more in zna odzvati (*react*). Poudarila je, da hočejo Evropo z modernimi, fleksibilnimi vojaškimi silami, ki so zmožne pogasiti požare na dvorišču Evrope, hkrati pa delati z ZDA skozi zvezo NATO z namenom, da obranijo skupne interese. Albrightova je tudi poudarila, da so evropski interesi narediti več za evropsko varnost v interesu ZDA, saj jim to

v prvi vrsti predstavlja pomoč in ne breme (Albright 1998). V iskanju nove identitete zveze NATO so se ZDA namreč zavedale, da rabijo močnega partnerja na evropski celini, ki jim bo pomagal promovirati njihove interese v Evropi in drugje po svetu, kajti kolikor dolgo je Evropa partner in ne nasprotnik ZDA, tako dolgo je močna in združena Evropa v interesih ZDA (Bereuter in Lis 2003).

V takšnem duhu je zveza NATO na vrhu v Washingtonu aprila 1999 podprla odločitev EU za razvoj EVOP. Zveza NATO kot celota je podprla možnost avtonomne vojaške akcije EU v primerih, ko zavezništvo kot celota ni vpleteno v reševanje kriznega primera, hkrati pa je poudarila, da je treba zagotoviti preglednost tovrstnih procesov v EU, preprečiti podvajanje in zagotoviti mehanizme za vzajemno posvetovanje. Močnejša evropska vloga na varnostnem področju bi namreč lahko pripomogla k vitalnosti zveze NATO v 21. stoletju (Prezelj 2005: 465). Ob sprejetju takšne odločitve pa se je na evropski strani takoj postavilo vprašanje, ali je zveza NATO, tudi skozi članstvo ZDA, še ključni garant evropske varnosti in ali to še namerava biti, medtem ko so se na drugi strani Atlantika pojavili dvomi, če je Evropa resnično pripravljena in usposobljena skrbeti za lastno varnost, če je dovolj zmogljiva in ima na razpolago dovolj ustreznih virov ter je sposobna upravljati tovrstne procese (Jazbec 2005: 457).

ZDA so veliko vložile v transformiranje zveze NATO v uspešno, moderno bojno identiteto, zmožno biti razmeščena zunaj Evrope, vendar pa je zavezništvo kljub temu ostalo le »škatla z orodjem« (*tool-box*), in to predvsem vojaškim orodjem, ter zato vedno bolj tehnična in manj politična organizacija (Onyszkiewicz v Dempsey 2004). ZDA so leta pritiskale na evropske zaveznice, da povečajo vojaške izdatke ter da nadgradijo svoje zmogljivosti in sile (deCamp 2005), kajti vse jasneje je postajalo, da se bodo evropske države morale preoblikovati in pripraviti na vojskovanje poleg ZDA ali pa se bodo morale znajti same in tudi same skrbeti za svojo varnost (Howorth 2003: 245).

Obenem pa se ZDA niso hotele odpovedati močnim gospodarskim in vojaškim interesom v Evropi, kajti močan vpliv ZDA na Evropo jim je dajal večjo moč v drugih delih sveta (Penksa in Mason 2003: 268). Z vidika ZDA kot vodilne in najvplivnejše članice zveze NATO je bilo jasno, da je tako v interesih ZDA kot celotnega zavezništva, da Evropa zmore stabilizirati evropsko območje, kar bi zvezi NATO omogočilo, da bi se lahko usmerila v bolj nujne dele sveta (Howorth 2003: 240). V kolikor bi se Evropejci aktivno vključili v NATO-vo vojaško preoblikovanje, bi ga naredili bolj zmogljivega (Burwell in drugi 2006: xi). Okrepljena EVOP bi pomagala zavezništvu tvoriti celostno varnostno partnerstvo skupaj z EU, ki bi bilo opremljeno s celostnimi zmogljivostmi kriznega upravljanja (deCamp 2005).

EU kot polno opremljen globalni igralec in nadaljnji razvoj EVOP je s tega vidika predvsem v interesih zveze NATO, kajti le tako bo najboljše zadoščeno njenim trenutnim in prihodnjim interesom (Drozdiak 2005). Toda čeprav EVOP ponuja EU, da postane bolj enakovreden igralec tako zvezi NATO kot celoti kot tudi ZDA kot njeni najvplivnejši članici, je hkrati jasno, da bi s tem EU lahko postala njun največji politični nasprotnik (Penksa in Mason 2003: 269).

V analizi evropsko-ameriškega partnerstva Moravcsik ugotavlja, da Evropejci vendarle nimajo namena, da bi tekmovali z zvezo NATO ali Američani. Zelo malo je namreč scenarijev za avtonomno ukrepanje evropske vojske. Po njegovem mnenju je bilo pogosto slišati, da se ne bi smela ponoviti nezmožnost, kakršno je Evropa pokazala v Bosni in na Kosovu in da bi zato Evropa morala biti zmožna ukrepati neodvisno od ZDA. A naslednje Kosovo ne bo na Balkanu, temveč v oddaljenih nevarnih območjih, kakršna so Čečenija, Iran, Kašmir, Alžirija ali Kongo. Evropejci zato ne smejo verjeti, da bi bilo obsežno vojaško vmešavanje na takšnih območjih, seveda ne le v vlogi mirovnikov, temveč bojnikov in poleg tega še brez ameriške vojaške tehnologije, stroškovno učinkovita strategija (Moravcsik 2006).

2.3.4.2 EU in varnost evroatlantskega območja

Evropa je že »mirna velesila«, saj na mir in vojno vpliva že prav toliko ali celo bolj, kakor ZDA. Evropa, in ne ZDA, namreč ponuja priložnost za trgovanje, daje razvojno pomoč, mirovne in nadzorne sile, njena moč je torej predvsem v njenem zgledu (Moravcsik 2006). EU je že pomemben igralec na področju zagotavljanja evropske varnosti, predvsem z zmogljivostmi, ki so posebej pomembne za stabilizacijo in rekonstrukcijo, ter z rastočimi zmogljivostmi za lastno obrambo. Njena vpletenost v varnostni in obrambni politiki bo rasla. NATO-v generalni sekretar Jaap de Hoop Scheffer je označil, da se vlogi NATO in EU vedno bolj prekrivata in da sta obe organizaciji že odvisni ena od druge, tako pri gradnji varnosti na kontinentu kot izven njunih meja (Burwell in drugi 2006: viii). Zato bo tudi zveza NATO postala odvisna od EU, predvsem od njenih vseobsežnih orodij, ki jih ima na voljo in ki jih zavezništvo nima. V kolikor zveza NATO ne bo nadalje preoblikovana, bo morala biti tako poglobljena kot prenovljena, predvsem pa bolj podobna EU (Ojanen 2006).

Nekoliko drugače od navedenega pa Enhart zaznava EU kot »sodelovalni varnostni zagotavljelec« (*co-operative security provider*), medtem ko Smith podobno zaznava, da so politično-varnostno prioritete EU predvsem promocija regionalnega sodelovanja, promocija

človekovih pravic, promocija demokracije, preprečevanje nevarnih konfliktov in boj proti mednarodnemu kriminalu, kar je vse zapisano v varnostni strategiji EU (Ojanen 2006: 66). Pojavnost EU kot varnostnega igralca je namreč direktno povezana z evropsko regionalno varnostjo, to je s sosesko EU. Vendar bo EU morala okrepiti nastajajoče strukture EVOP, če bo hotela igrati bolj globalno vlogo (Penksa in Mason 2003: 256).

Cilj EVOP je postati regionalni bolj kot globalni igralec. Čeprav se EU razglša in nastopa (tudi) kot igralec, ki bi rad prispeval k mednarodnemu miru in stabilnosti, je namen EU na varnostnem področju po mnenju Larsena predvsem ojačati evropsko varnost in stabilnost (Larsen 2002: 293). Vseeno pa si želi EU imeti tudi dovolj zmogljive instrumente v okviru EVOP, ki jih lahko uporabi, ko je in če je to potrebno (Larsen 2002: 283).

Evropa bi morala poskrbeti za tisto, kar svet potrebuje, to je civilni in vojaški instrument nizke intenzitete, ki bi jih učinkoviteje uporabljala. Če bi se Evropa odločila za to strategijo, bi bilo geslo čezatlantskih odnosov dopolnjevanje in ne tekmovanje. Evropi, ZDA, zahodu in svetu kot celoti bi se namreč bolje godilo, če bi vsaka stran Atlantika delala tisto, kar najbolje zna, to pomeni, da bi se Evropa usmerila predvsem na krepitev svoje civilne moči, saj bi svojo superiorno civilno moč EU lahko uporabila za ukrepe, s katerimi bi lahko preprečila krize in vojne, in tako vojaške intervencije sploh ne bi bile potrebne (Moravcsik 2006). Takšne trditve Moss podpira s kritikami, da EU nima sil, ne vojaškega vpliva in ne volje ali želje, da postane kaj več, kot je. Ker zveza NATO služi interesom ZDA, bosta šla po njegovem mnenju zveza NATO in EU po različnih poteh (Moss 2002). Z vidika zagotavljanja varnosti pa to ne bi bilo dobro, saj sta zveza NATO in EU že danes preveč povezana in odvisna drug od drugega. Zato tudi ni v interesu EU, kar bi se sicer v kasnejšem razvoju političnih dogodkov lahko zgodilo, da bi se EVOP preobrazila v vojaško zavezništvo (Penksa in Mason 2003: 263).

Na drugi strani pa Howorth ugotavlja, da je glavni interes EU postati globalni igralec, saj NATO-va primarna funkcija (kolektivna obramba) sedaj ni več nujna niti garantirana, medtem ko je njegova druga funkcija (kolektivna varnost) vedno bolj megljena. Po njegovem mnenju namreč ne more več obstajati nekaj takšnega kot stalno zavezništvo, ko namestnik ameriškega sekretarja za obrambo poudari, da »misija določa koalicijo« (*the mission determines the coalition*) (Howorth 2003: 236–237).

Takšna odločitev EU pa je tudi dvorezni meč, kajti neuspeh EVOP bi postavil pod vprašaj politične dimenzije evropske integracije, hkrati pa ogrozil tudi transatlantsko sodelovanje (Ojanen, 2006). Tudi zato so evropski voditelji obljubili, da EVOP ne bo tekmovala z zvezo NATO, saj namen EVOP ni nadomeščanje zveze NATO, kar posebej

izpostavljajo tudi dokumenti EU in hkrati poudarjajo pomembnost transatlantskega sodelovanja (Penksa in Mason 2003: 265). Namen EVOP je predvsem dodajanje še enega orodja k celotnemu repertoarju instrumentov, ki jih ima EU na voljo za preprečevanje kriz in upravljanje z njimi (Penksa in Mason 2003: 266). Vojaška sredstva so le še eno orodje v škatli orodja EU in so vključena kot le eno izmed sredstev, ki jih ima EU na voljo za spopadanje z mednarodnimi problemi, kjer pa civilna (politična in gospodarska) sredstva ostajajo v centru njenega pristopa (Larsen 2002: 292). EU se zato še vedno predstavlja kot unikatna sila, ki bo zmožna uporabiti vojaška sredstva kot del širšega nabora političnih, ekonomskih in diplomatskih orodij, saj so vojaška sredstva le del konteksta civilne sile (Larsen 2002: 297).

2.3.4.3 Sodelovanje in ne avtonomija

Ne glede na opredelitve trenutne vloge EU v mednarodnih odnosih je dejstvo, da je bil namen evropskih integracij vedno povečanje varnosti (Penksa in Mason 2003: 261). Osrednja značilnost evropskih varnostnih procesov je predvsem njihova komplementarnost, kajti evropsko varnost je mogoče doseči le s komplementarnim delovanjem tako nacionalnih kot mednarodnih subjektov, kar v praksi pomeni predvsem dopolnjujoče se sodelovanje temeljnih varnostnih akterjev na širšem evropskem prizorišču (Jazbec 2005: 450). Nadaljnje značilnosti evropskih varnostnih procesov pa so kompleksnost, kompliciranost in intenzivnost (Jazbec 2005: 447). Kompliciranost se nanaša predvsem na dejstvo, da vse države članice EU niso članice zveze NATO in obratno, intenzivnost pa se nanaša na število različnih akterjev (Jazbec 2005).

Zveza NATO in EU lahko skupaj ponudita komplementaren set zmogljivosti za odgovor sodobnim grožnjam varnosti. Zveza NATO in EU se zavedata, da je za mnogo primerov sodelovanje ne le opcija, ampak nujnost. Medtem ko EU manjka premostljivih vojaških sil za ukrepanje v vojni srednje razsežnosti, na drugi strani zveza NATO, z glavno usmeritvijo za pripravo in izvrševanje vojaških operacij, skupaj s politično podporo rabi močnejše pokonfliktne vojaške in civilne zmogljivosti za doseganje uspešnih rezultatov, ki pa jih ima EU (Burwell in drugi 2006: ix).

Za obe organizaciji je zato najsmotnejša delitev dela. Ob delitvi dela bi EU lahko izvajala »petersberške naloge«, medtem ko bi zveza NATO prevzela bolj globalno vlogo zahtevnejših bojnih nalog ali celo vojskovanja (Howorth 2003: 240). EU je namreč bolj kompetentna v nevojaških vprašanjih, kot so preventivno preprečevanje kriz in rekonstrukcija po krizah. Zato bi lahko zavzela bolj regionalno vlogo, medtem ko bi zveza NATO skrbela

bolj za upravljanje z vojaškimi krizami (Ojanen 2006) in se osredotočila na delovanje izven območja meja svojih članic (Howorth 2003: 242). Bosna in Kosovo sta dva nedavna primera, ki predstavljata, da zveza NATO mora posredovati preko svojih neposrednih meja, saj to zadeva interese zavezništva (Albright 1998).

Nasprotno pa, kot ugotavlja Risse, trenutna transatlantska delitev dela, kjer ima zveza NATO skozi vpliv članstva ZDA vlogo vojaške bojne sile in svetovnega policaja, medtem ko ima EU vlogo glavnega zagotovitelja politične graditve naroda in pokonfliktne upravljanja kriz, ne vzdrži. EU si namreč prizadeva imeti večjo vlogo v mednarodni skupnosti tudi na področju varnosti, vendar že istočasno ne upošteva dejstva, da če hoče postati resnični globalni igralec, mora od časa do časa tudi uporabiti silo, vendar le z mandatom OZN (Risse 2003).

Sedaj je čas priložnosti, kajti ZDA, zveza NATO in EU si delijo iste globalne grožnje, s katerimi se lahko uspešneje in lažje spopadajo skupaj. Brez spremembe smeri, v kateri gresta zveza NATO in EU v tem času, ko se bolj kot ne razvijata samostojno, z vedno večjimi področji podvojevanja, nastaja vedno več možnosti za zmedo in tekmovalnost (Burwell in drugi 2006: xi). Trenutno stanje delitve dela in sodelovanja kaže na to, da zveza NATO sama ostaja organizacija, ki najbolje lahko brani narode Evrope in Severne Amerike pred grožnjami varnosti, saj je zavezništvo veliko uspešnejše kot OZN v vzpostavljanju miru, medtem ko EU šele pridobiva izkušnje (Bereuter in Lis 2003). Vendar bi z vidika sodelovanja obeh organizacij zveza NATO v prihodnje morala ostati zavezana evropski regiji in skupaj z EU pomagati stabilizirati ta del sveta, od kjer je do sedaj prišlo toliko nereda. Ob tem bi se zavezništvo bolj kot na kolektivno obrambo moralo osredotočiti na kolektivno varnost (Howorth 2003: 237).

Javier Solana je zapisal, da bo varnost najbolje zagotovljena s sodelovanjem (Solana 2002) in čeprav konkretni primeri sodelovanja ostajajo omejeni, so voditelji zveze NATO in EU večkrat zagotovili, da zavezništvo in EU dobro sodelujeta (Burwell in drugi, 2006: v). Po mnenju Howortha se obe organizaciji zavedata, da je sodelovanje nujno in ločitev danes enostavno ni več mogoča (Howorth 2003: 246). Zveza NATO namreč ostaja še zadnja institucija, ki omogoča čezatlantsko sodelovanje in je veliko prožnejša in privlačnejša za ZDA kakor EU. V kolikor bi NATO razpustili, bi si ga morali znova izmisliti, meni Moravcsik (Moravcsik 2006).

Temelj praktičnega sodelovanja med zvezo NATO in EU je sporazum o t. i. dogovorih Berlin plus, ki sicer zagotavlja EU dostop do NATO-vih zmogljivosti, a hkrati pomeni povezovanje EU in NATO v tem smislu, da bodo zmogljivosti za upravljanje kriz EU ostale

odvisne od sistematične in formalne kooperacije z NATO-m, kar pomeni, da bo zveza NATO ostala vojaška glava EU (Ojanen 2006). Zmogljivosti zveze NATO so bile do sedaj vedno predpogoj za katerokoli uspešno operacijo pod vodstvom EU (Howorth 2003: 249), saj so ZDA vztrajale, da zveza NATO ostane glavna, organizacija zadolžena za varnost v Evropi. Po protokolih Berlin plus ima zveza NATO namreč pravico prve zavrnitve (*right of first refusal*) odzivanja na vojaške krize, kar v praksi pomeni, da bo EU varnostno dejavna le, če se zavezništvo ne odloči posredovati (Prezelj 2005: 482).

Čeprav so dogovori Berlin plus delovali v nekaj specifičnih situacijah, pa so preveč ohlapno definirani za delovanje v pomembnih skupnih operacijah, posebno tistih, ki zahtevajo takojšnjo razmestitev sil ali gredo preko meja tradicionalnih vojaških operacij, ki vključujejo stabilizacijo in rekonstrukcijo (Burwell in drugi 2006: ix). Obenem pa ravno dogovori Berlin plus predstavljajo nevarnost, da bi razvoj EVOP preusmeril sredstva, namenjena NATO-vemu razvoju v razvoj varnostnih in obrambnih mehanizmov EU (deCamp 2005). Predvsem zadostna sredstva namreč predstavljajo problem državam, ki so članice obeh organizacij, saj morajo sredstva za varnostne in obrambne namene črpati iz istih zalog in si ne morejo privoščiti podvajanja (Howorth 2003: 241). Ravno to pa je glavna skrb tako ZDA kot tudi zavezništva kot celote, saj se bojijo, da bi oblikovanje EVOP potekalo na račun atlantske zveze, kar bi posledično pripeljalo do situacije, ko bi evropske članice zavezništva svoja sredstva, namenjena za varnost in obrambo, razporejala po načelu »več za EU, manj za NATO« (Grizold 2001: 793).

Četudi ZDA že od začetka načeloma podpirajo razvoj EVOP, pa ima njihova podpora tudi nekaj omejitev, saj zahtevajo, da pri vzpostavitvi EVOP in njenem odnosu do zveze NATO ne pride do spajanja, podvojevanja ali diskriminacije proti NATO-vim članicam, ki niso članice EU (*decoupling, duplication, discrimination – 3 Ds*) (Albright 1998). Evropska strategija zato predstavlja pozitiven korak k nadaljnjemu približevanju zveze NATO in EU, saj vsaj na področju zaznavanja groženj in strateških agend z izrecno navedbo treh groženj, mednarodnim terorizmom, širjenjem orožja za množično uničevanje in propadlimi državami, predstavlja velik korak naprej v smislu krepite vloge EVOP (Bereuter in Lis 2003). S tem je EVOP postala središče prizadevanj EU, da izboljša SZVP in vanjo vključi tako civilne kot tudi vojaške odzivne zmogljivosti (Penksa in Mason 2003: 262). EU se namreč zaveda, da bo EVOP le tako trdna, kot je trdna SZVP, ki jo podpira (Penksa in Mason 2003: 265). Brez SZVP ne bo EVOP, medtem ko je možno obratno, da namreč prav EVOP lahko pripelje do močne SZVP (Ojanen 2006: 63). Tudi zato bo EVOP ohranila in verjetno še pridobila svoj pomen v prihodnosti, saj se tako ZDA kot zveza NATO kot celota vedno bolj osredotočata na

krizna žarišča zunaj Evrope, poleg tega pa je očitno, da se število kriznih žarišč po svetu ne zmanjšuje (Prezelj 2005: 483). Evropska vojaška zmogljivost bo napredovala, hkrati pa bo zahtevala znaten napredek na številnih področjih. S tem pa EU počasi in vedno prepoznavneje postaja globalni igralec s celostnim naborom mehanizmov (Howorth 2003: 250–251).

Zveza NATO se mora naučiti delovati z roko v roki z EU, ki vse bolj postaja glavni forum za pogovore o varnostnih zadevah med evropskimi vladami (Burwell in drugi 2006: 30). Izkušnje na Balkanu in v Afganistanu kažejo, da moderne vojne ne morejo biti zmagane samo z vojaškimi sredstvi, medtem ko je 11. september 2001 pokazal, da grožnje nacionalni varnosti prihajajo tudi od zunaj (deCamp 2005). Ohranjanje varnosti EU in ZDA zato zahteva celosten nabor vojaških in nevojaških zmogljivosti skupaj s političnim zagotovilom za njihovo uporabo (Burwell in drugi 2006: 7), saj prav EU in ZDA predstavljata gonilni turbini svetovne ekonomije (Drozdiak 2005).

Zaključimo lahko z mislijo, da je sodelovanje med zvezo NATO in EU nujno, kajti dejstvo je, da pri velikem številu držav članic obstaja enakost temeljnih ciljev, saj je kar 21 držav članic tako zveze NATO kot tudi EU. Proces sodelovanja med zvezo NATO in EU bo šel zato, če posplošimo, v smeri večje racionalizacije, preglednosti in ciljnosti. To bo po eni strani gotovo vplivalo na zmanjševanje tekmovalnosti med obema organizacijama, po drugi strani pa bo prispevalo k večji učinkovitosti (Jazbec 2005).

Z urejenim razmerjem med zvezo NATO in EU se bo mednarodni sistem dokončno reorganiziral. Opredelitev vloge zveze NATO in EU predstavlja največjo dilemo tako prihodnjega razvoja EU kot tudi vzpostavitve trajne varnosti v Evropi kot celoti. Dokler vprašanje ne bo rešeno, bo prihodnost Evrope ostala razpeta med vizionarskimi pričakovanji močne Evrope na eni strani in vizijo veliko manj ambiciozne skupnosti, ki rešuje sprotne probleme, na drugi strani (Grizold 2001: 794). Zveza NATO in EU sta dve svetovno najmočnejši politični, ekonomski, varnostni instituciji v smislu robustnosti norm, pravil in procedur sprejemanja odločitev (Risse 2003) in le s sodelovanjem zveze NATO in EU bi bilo mogoče ustvariti učinkovit sistem, ki bi učinkovito pokrival vse varnostne potrebe držav, evropske celine v celoti in celotnega evroatlantskega območja (Grizold 2001: 797).

2.4 Verifikacija hipotez

Z analizo sem v svoji diplomski nalogi opredelil vlogo in poslanstvo zveze NATO in EU na področju zagotavljanja stabilnosti in varnosti evroatlantskega območja. Pri pisanju sem se osredotočil najprej na vsako organizacijo posebej in ju šele nato primerjal med seboj. V opisovanju njunega odnosa sem se osredotočil na vprašanje sodelovanja in avtonomije, saj sem sledil hipotezam, ki sem jih zastavil na začetku diplomske naloge. To mi je omogočilo, da sem lahko preveril svoje hipoteze. Analiza me je privedla do naslednjih spoznanj:

Pojav zveze NATO in EU v mednarodni skupnosti se navezuje na konec II. svetovne vojne, saj sta se obe organizaciji pojavili kot odgovor mednarodne skupnosti na politično utrujeno in gospodarsko ter ekonomsko izčrpano Evropo. Vloga in poslanstvo obeh organizacij od njunih začetkov je bila zagotoviti gospodarsko trdno, varno in stabilno Evropo, k čemur pa sta obe organizaciji pristopili drugače. Na njun pristop k reševanju varnostnih vprašanj je močno vplival konec hladne vojne in z njim povezani dogodki, saj se je v Evropi oblikovalo novo in spremenjeno varnostno okolje, ki sta se mu obe organizaciji prilagodili različno in zato razvili drugačen pristop k reševanju varnostnih vprašanj.

Zveza NATO je razvila pristop, ki temelji predvsem na uporabi njene politične moči in vpliva, ki sta krita z zmogljivimi vojaškimi sredstvi, ki jih je zavezništvo pripravljeno in usposobljeno uporabiti za izvajanje zahtevnejših operacij z namenom vzpostavljanja in ohranjanja miru in stabilnosti v evroatlantskem območju in tudi širše. Zveza NATO je tako v spremenjenem varnostnem okolju postala bolj politična organizacija z manj zavezujočimi jamstvi in obveznostmi, saj se je osredotočila predvsem na delovanje v širšem mednarodnem prostoru in zunaj meja svojih članic, kar je ustvarilo prostor za razvoj evropske varnostne in obrambne politike pod okriljem EU.

Za razliko od zveze NATO je EU začela razvijati lastne in od zveze NATO neodvisne vojaške zmogljivosti šele v devetdesetih letih 20. stoletja. Te zmogljivosti danes že zadostujejo za izvajanje manjših in manj zahtevnih operacij ohranjanja in vzdrževanja miru ter pokonfliktne rekonstrukcije. S širjenjem, preoblikovanjem in kriznim upravljanjem se je EU razvila v (predvsem) evropski varnostni sistem 21. stoletja. Kljub drugačnim pristopom in ločenim razvojem pa je zveza NATO vendarle ostala primarna institucionalna povezava med ZDA in Evropo ter neke vrste mehanizem za ohranjanje kompatibilnosti in spodbujanje sodelovanja med obema stranema Atlantika.

Čeprav sem že na začetku pisanja svoje diplomske naloge izhajal iz dejstva, da sta zveza NATO in EU osrednji organizaciji za zagotavljanje varnosti in obrambe v evroatlantskem območju in sem ju tudi skozi vso diplomsko nalogo obravnaval kot taki, mi je z opravljeno analizo uspelo dokazati, da sta zveza NATO in EU osrednji organizaciji za zagotavljanje varnosti in obrambe v Evropi. Odsotnost ene organizacije bi namreč oslabilo delovanje evropskega varnostnega sistema, s tem pa bi se povečala ranljivost evroatlantskega območja, saj poleg zveze NATO in EU v tem prostoru ne obstaja podobna organizacija, ki bi bila zmožna zagotavljati takšno stopnjo varnosti.

V zadnjih desetih letih je EU naredila velik korak naprej v oblikovanju avtonomne varnostne in obrambne komponente, s katero že lahko samostojno izvaja lažje mirovne operacije praktično kjerkoli na svetu. Z oblikovanjem EVOP EU postaja vedno pomembnejši igralec v oblikovanju varnosti na evropskem kontinentu, s tem pa prevzema tudi nove odgovornosti. Vendar pa se kljub oblikovanju in razvijanju lastne varnostne in obrambne politike EU ne more otresti slovesa civilne supersile, ki si ga je pridobila v času, ko v naboru svojih orodij še ni imela vojaških sil, s katerimi bi lahko »pokazala zobe«, kadar bi bilo to potrebno. V času svoje civilne superiornosti je EU namreč razvila unikaten in drugačen pristop k reševanju problemov varnosti, kot se ga je posluževala zveza NATO ali njena najvplivnejša članica ZDA.

Pristop EU do reševanja varnostnih in obrambnih vprašanj temelji na uporabi njenih političnih, ekonomskih, gospodarskih in diplomatskih orodij, medtem ko je vojaška orodja EU dodala med orodja svoje zunanje politike šele nedavno in se z vodenjem manjših in preprostejših operacij šele uči njihove uporabe. Na drugi strani pa je delovanje zveze NATO že od njenih začetkov temeljilo na njeni vojaški superiornosti, ki je bila vir in sredstvo njene moči. Ravno ta razmejitev nalog in orodij, ki jih imata obe organizaciji na razpolago, potrjuje mojo domnevo, da EU na vojaško-obrambnem področju ne predstavlja grožnje obstoju zvezi NATO. EU s svojo varnostno in obrambno politiko na vojaško-obrambnem področju namreč ne posega v območje delovanja zveze NATO, saj ji zaenkrat še ne more ponuditi kredibilne alternative. A naj hkrati opozorim, da EU v prihodnje vendarle lahko spremeni svoj pristop k reševanju varnostnih problemov in s tem globlje poseže v območje delovanja zveze NATO, s čimer pa bi bil obstoj zavezništva nedvomno ogrožen.

Dosedanji razvoj obeh organizacij je šel sicer po ločenih poteh, ki pa sta se začeli zbliževati pred slabimi desetimi leti. EU je z razvojem EVOP vstopila v že oblikovano varnostno

strukturo evroatlantskega območja, kjer si je morala zagotoviti svojo vlogo na varnostnem področju. Zato se je z razvojem EVOP EU specializirala predvsem na tista področja zagotavljanja varnosti, kjer je bila zveza NATO najbolj šibka, to je civilno oz. »mehko« zagotavljanje varnosti.

Začetki razvoja EVOP pod okriljem EU so sprožili ugibanja o tem, kakšne posledice bo oblikovanje avtonomne varnostne in obrambne politike imelo na delovanje obeh organizacij in zagotavljanje varnosti evroatlantskega območja. Z začetkom institucionaliziranja odnosov, sklenitvijo medsebojnih sporazumov in najavo strateškega partnerstva sta se organizaciji povezali in uredili medsebojna razmerja že do te mere, da sta postali odvisna ena od druge. Njuna specializiranost na posameznih področjih, zmogljivosti, ki jih imata na voljo, ter tudi sporazumi o sodelovanju in strateškem partnerstvu skupaj z dosedanjim sodelovanjem v praksi kažejo na to, da ločitev obeh organizacij enostavno ni več mogoča. Organizaciji sta si razdelili naloge in področja delovanja, zato bi tekmovanje med zvezo NATO in EU oslabilo varnost evroatlantskega območja in hkrati oslabilo obe organizaciji. Na to opozarjajo tudi izkušnje iz daljne in bližje preteklosti, ki kažejo na to, da nestrinjanje ali celo tekmovanje slabi obe organizaciji. V kolikor katera od obeh organizacij ne bi uspela (več) izvrševati svojega poslanstva in prevzemati odgovornosti za naloge, za katere je zadolžena, bi trpeli obe organizaciji. Nobena posamezna organizacija v sedanjem času namreč ni zmožna pokrivati varnostnih in obrambnih potreb evropske celine kot celote, zato je nujno, da je delovanje zveze NATO in EU povezano, usklajeno in skrbno načrtovano.

Razvijajoča se varnostna in obrambna politika EU pa opozarja zvezo NATO na dejstvo, da bosta za uspešno sodelovanje in delitev dela tudi v prihodnosti obe organizaciji morali še poglobiti svoj odnos in si podrobneje razdeliti naloge, za katere bosta zadolženi. V nasprotnem primeru se namreč lahko zgodi, da bo EU dohitela zvezo NATO in tako globoko posegla v območje njenega delovanja, da sodelovanje ali delitev dela enostavno ne bosta več mogoči. Vse navedeno podpira trditev, da je delitev dela med zvezo NATO in EU v sedanjem času najbolj optimalna in ob obstoju obeh organizacij tudi edina možnost za zagotavljanje varnosti in stabilnosti v evroatlantskem območju.

2.4.1 Sklepna misel o zastavljenih hipotezah

Raziskovani problem, ki sem ga izbral kot temo svoje diplomske naloge, je obsežno področje, katerega analize zaradi njegove obsežnosti ne bi mogel strniti v diplomskem delu. Pri opredelitvi temeljnih vprašanj in osnovanju hipotez sem se zato osredotočil na le en del sicer

širšega problema, ves čas pisanja diplomske naloge pa sem se zavedal, da ta del sodi v širši sklop varnostnega okolja. To zavedanje pa mi je povzročalo nemalo težav pri pisanju, saj sem vedno sproti prehajal meje, ki sem si jih načrtoval za področje analize svoje diplomske naloge. Da sem ostal znotraj teh meja, je zaslužen predvsem moj mentor, ki me je ves čas opominjal na doslednost in sledenje raziskovanju izbranega. Skupaj z njim in njegovimi usmeritvami ter nasveti sem napravil analizo tistega, kar sem si zadal na začetku, ne da bi me ob tem (preveč) zaneslo tudi na druga področja.

Na začetku diplomske naloge sem zastavil tri hipoteze, ki sem jih preverjal skozi vse pisanje diplomske naloge. S potrditvijo vseh treh hipotez sem dokazal, da sem se v iskanju odgovorov na zastavljena vprašanja uporabljal informacije, ki so me privedle do potrditve mojih domnev. Z veliko gotovostjo lahko rečem, da so bile postavljene hipoteze, tako kot tudi moje domneve in izhodiščne trditve, pravilne. Kot raziskovalca in radovedneža me je to sicer razveselilo, saj me je analiza raziskovanega problema privedla do spoznanja, da sem se pisanja svojega diplomskega dela lotil v pravi smeri. Vendar pa me je ravno potrditev vseh treh zastavljenih hipotez opozorila na to, da bi bil pri postavljanju hipotez in zastavljanju izhodiščnih vprašanj lahko bolj ambiciozen. Kanček drznosti in ambicioznosti namreč nikoli ne škodi.

3. ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN POGLED V PRIHODNOST

V procesu združevanja in sodelovanja imajo posamezne države in mednarodne organizacije različno t. i. težo, ki je med drugim odvisna od velikosti njihovega teritorija, strateške lege, gospodarske moči, velikosti, opremljenosti in izurjenosti oboroženih sil, delovanja v operacijah, aktivnosti v mednarodni politiki in povezanosti z drugimi državami ali organizacijami. Na evropski celini sta osrednji organizaciji za zagotavljanje varnosti in stabilnosti zveza NATO in EU, ki pa sta se v spremenjenem varnostnem okolju v devetdesetih letih 20. stoletja znašli v položaju, da sta morali ponovno proučiti in opredeliti svojo vlogo in poslanstvo. Zveza NATO in EU sta se na spremenjeno varnostno okolje odzvali različno, v različnih smereh pa je potekalo tudi njuno preoblikovanje. Vendar pa je bil namen evropskih integracij vedno povečevanje varnosti.

Mednarodno varnostno okolje se je v času od ustanovitve zveze NATO do danes spremenilo in sočasno z njim se je v želji po prilagajanju novemu varnostnemu okolju spreminjala tudi zveza NATO. S koncem hladne vojne in razpadom Sovjetske zveze, ko je zavezništvo izgubilo skupnega sovražnika, se je zveza NATO morala preoblikovati iz organizacije, usmerjene proti skupnemu sovražniku, v organizacijo, usmerjeno v skupne varnostne grožnje mednarodnemu okolju. V osnovi pa sta vloga in poslanstvo zveze NATO ostala nespremenjena že od vsega začetka in zveza NATO še naprej ostaja predvsem vojaško zavezništvo, ki svoje delovanje in razvoj zmogljivosti uspešno prilagaja razvoju varnostnega okolja.

S preoblikovanjem zveze NATO je zavezništvo začelo iskati možnosti za zagotavljanje varnosti in stabilnosti širšemu mednarodnemu okolju s sodelovanjem, z vključevanjem tako novih članic kot tudi zavezništva v nove naloge in, kadar je potrebno, tudi z uporabo vojaških sredstev. Čeprav 5. člen Severnoatlantske pogodbe ostaja glavna točka poslanstva zveze NATO, pa danes zveza NATO izvršuje svoje poslanstvo predvsem na način, ki zrcali potrebe in strateško realnost 21. stoletja.

Narava EU kot institucije se bistveno loči od zveze NATO. Zveza NATO je prvenstveno vojaško zavezništvo, utemeljeno na načelu kolektivne obrambe, medtem ko gre pri EU ob njeni (delni) nadnacionalni naravi tudi za načelo kolektivne obrambe, ki pa ni zapisano v nobenem dokumentu, povezanem z EVOP. Bistveni povod za razvoj EVOP je bila ugotovitev evropskih držav v devetdesetih letih 20. stoletja, da skupna zunanja politika, ukrepi in intervencije »brez zob« niso mogoče. V tem kontekstu je bilo z razvojem EU in grenko izkušnjo nemoči pri razpadu Jugoslavije ter balkanskih vojnah popolnoma jasno, da je

treba vzpostaviti tudi skupno obrambno politiko, ki bo seveda omogočila (tudi) razvoj ustreznih zmogljivosti. Obrambne zmogljivosti so tudi sicer orodje v rokah zunanje politike in ta je brez takšnega orodja lahko neučinkovita. Z razvojem avtonomne varnostne in obrambne politike si EU želi poglobiti integracijske procese ter okrepiti svojo vlogo v mednarodni skupnosti.

Vendar pa z razvojem EVOP EU t. i. civilnih mehanizmov in orodij za reševanje sporov ni opustila. Ravno nasprotno, njim v oporo je dejansko začela razvijati varnostne in obrambne mehanizme. Pri tem ne gre za premik v zunanji politiki EU, temveč v procesu notranje utrditve EU, njene razširitve na 27 članic ter za korak naprej pri oblikovanju konsenza o tem, kaj pravzaprav je evropska varnostna in obrambna politika. Ni zanemarljivo dejstvo, da je 21 članic EU tudi članic zveze NATO, kar pomeni, da EU svojih varnostnih in obrambnih mehanizmov vsekakor ni začela razvijati iz nič, kajti države imajo na voljo en sam spekter tovrstnih mehanizmov, tudi oboroženih sil. Kar je EU na tem področju potrebovala, so bili dejansko institucionalni mehanizmi, ki bi EU kot instituciji omogočili, da omenjene mehanizme in orodja aktivira, poenoti in tudi uporabi. Da gre pri tem zaradi značilnosti posameznih držav za določeno mero tekmovalnosti in rivalstva med zvezo NATO in EU, je vsekakor politična realnost. Vendar bi pri tem težko govorili o t. i. institucionalni tekmovalnosti, saj gre pravzaprav za nacionalno obarvano tekmovalnost, ki je prišla jasno do izraza leta 2003 ob začetku zalivske vojne.

EU bo z ustreznimi varnostnimi in obrambnimi mehanizmi večji ter relevantnejši igralec v mednarodni politiki, tudi v globalnem smislu. Vseeno pa se Evropa še vedno (lahko) zanaša na zaščito s strani ZDA in (znotraj) zveze NATO. Veliko se govori o komplementarnosti obeh organizacij in obrambnih zmogljivosti v obeh organizacijah. Ker imajo vse članice zgolj en paket zmogljivosti (kot tudi en parlament, eno vlado, eno politiko) in je večina članic obeh organizacij, je sodelovanje nujno. Kljub temu, da sodijo Odzivne sile v okvir zveze NATO, Bojne skupine pa v okvir EU, črpajo države članice sile iz enega samega nabora sil, ki ga imajo na voljo. Tako kot je ena država članica obeh organizacij, ima na voljo en sam nabor oboroženih sil – enotno obrambno načrtovanje je na nacionalni ravni pravzaprav nujno in samoumevno.

Razvoj mednarodnega (varnostnega) okolja po letu 1999 in 2001 je pokazal relativno pozitivno sliko. Obe organizaciji sta se razvijali progresivno in takšno je bilo tudi njuno sodelovanje. Skupno članstvo obeh organizacij in specifičnost varnostnega okolja zahtevata od držav racionalnost in realnost pri razvoju zmogljivosti in medsebojnem sodelovanju.

Operaciji na Kosovu in v Afganistanu sta najbolj nazoren dokaz, da operativna realnost piše svoje lastne zakone, ki se jim mora institucionalni del prilagoditi.

Nadaljnji razvoj obeh organizacij ne pomeni bistvenega odstopanja od temeljne narave obeh organizacij. Skupno članstvo dejansko krepi obe organizaciji na praktičnem obrambnem in vojaškem nivoju, na ravni konkretnih projektov, v operacijah in pri pokonfliktni obnovi področij. Na višjih institucionalnih oziroma političnih ravneh pa napetosti in rivalstvo med posameznimi članicami zveze NATO in EU dejansko slabijo in tudi zavirajo njun razvoj. Sodelovanje obeh organizacij bo šlo v smeri bolj koordiniranega razvoja zmogljivosti, hitrejšega političnega odločanja glede pristojnosti zveze NATO in EU v sporih in konfliktih, in oblikovanja strateškega okvirja za sodelovanje zmogljivosti obeh organizacij v vseh fazah konfliktov na kriznih območjih.

Zveza NATO zato je in ostaja vojaško zavezništvo, temelječe na načelu kolektivne obrambe, ki svoje delovanje in razvoj zmogljivosti uspešno prilagaja razvoju varnostnega okolja. EU (oz. EVOP kot njen del) tako nikakor ne prevzema vloge zveze NATO – ne v evropski regiji in še manj v širšem pogledu. 21 skupnih članic obeh organizacij se v primeru zagotavljanja svoje varnosti v prvi vrsti (še vedno) opira na zvezo NATO in šele nato na EU, z okvirom OZN kot edine univerzalne organizacije. Seveda pa v teku nadaljnjih integracijskih procesov v Evropi in v nadaljnjem razvoju varnostne in obrambne politike EU ni mogoče izključiti sprememb tudi na tem področju.

LITERATURA

Knjige

1. Bretherton, Charlotte in John Vogler (1999): *The European Union as a Global Actor*. London: Rutledge.
2. Buzan, Barry in Ole Wæver (2003): *Regions and Powers: the Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Buzan, Barry, Ole Wæver in Jaap de Wilde (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, Inc.
4. Christiansen, Thomas in Ben Tonra (eds.) (2004): *Rethinking European Union Foreign Policy*. Manchester: Manchester University Press.
5. Gnesotto, Nicole (ed.) (2004): *EU Security and Defence Policy – The first five years (1999–2004)*. Paris: European Union Institute for Security Studies.
6. Gottfried, Kurt in Paul Bracken (eds.) (1990): *Reforging European Security: From Confrontation to Cooperation*. Boulder: Westview Press.
7. Grizold, Anton (ur.) (1998): *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Grizold, Anton (1999): *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Grizold, Anton in Bogomil Ferfila (2000): *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Grizold, Anton (2005a): *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Heurlin, Bartel in Mikkel Vedby Rasmussen (eds.) (2003): *Challenges and capabilities – NATO in the 21st century*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
12. Howorth, Jolyon in John T. S. Keeler (eds.) (2003): *Defending Europe: The EU, NATO and the Quest for European Autonomy*. New York: Palgrave Macmillan.
13. Hunter, Robert E. (2002): *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion or Competitor?* Rand Corporation.
14. Lutz, Rachel Anne (2001): *Military Capabilities for a European Defence*. Copenhagen: Danish Institute for International Affairs.
15. *NATO priročnik* 2001. Brussels: Office of Information and Press.
16. *NATO Handbook* 2006. Brussels: NATO Public Diplomacy Division.

17. Pilegaard, Jess (ed.) (2004): *The Politics of European Security*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
18. Trapans, Jan Arved (2003): *Severnoatlantsko zavezništvo včeraj in danes*. Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije.
19. White, Brian (2001): *Understanding European Foreign Policy*. Basingstoke: Palgrave.

Strokovni članki

20. Art, Robert J. (1996): Why Western Europe Needs the US and NATO. *Political Science Quarterly* 111(1), 1–39.
21. Bennett, Christopher (2005): Examining NATO's Transformation. *NATO Review*, Special issue Spring 2005. Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
22. Bereuter, Doug in John Lis (2003): Broadening the Transatlantic Relationship. *The Washington Quarterly* 27(1), 147–162.
23. Browning, Christopher S. in Pertti Joenniemi (2004): Introduction: The Challenges of EU and NATO Enlargement. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* 39(3), 227–331.
24. Clarke, Michael in Paul Cornish (2002): The European Defense Project and the Prague Summit. *International Affairs* 78(4), 777–788.
25. Cornish, Paul (2004): NATO: the practice and politics of transformation. *International Affairs* 80(1), 63–74.
26. Cornish, Paul in Geoffrey Edwards (2001): Beyond the EU/NATO Dichotomy: The Beginnings of a European Strategic Culture. *International Affairs* 77(3), 587–603.
27. Cornish, Paul in Geoffrey Edwards (2005): The strategic culture of the European Union: a progress report. *International Affairs* 81(4), 801–820.
28. Deighton, Anne (2002): The European Security and Defense Policy. *Journal of Common Market Studies* 40(4), 719–741.
29. Drozdak, William (2005): The North Atlantic Drift. *Foreign Affairs* 84(1), 88–98.
30. Eliassen, Kjell A. (1998): Introduction: The New European Foreign and Security Policy Agenda. V Kjell A. Eliassen (ed.) (1998): *Foreign and Security Policy in the European Union*. London: Sage Publications Ltd.
31. Garb, Maja in Kristina Ober (2005): Evropska unija in mirovne operacije. V Miro Haček in Drago Zajc (ur.) (2005): *Slovenija v EU: Zmožnosti in priložnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

32. Giegerich, Bastian in William Wallace (2004): Not Such a Soft Power: the External Deployment of European Forces. *Survival* 46(2), 163–182.
33. Gnesotto, Nicole (2004): Introduction – ESDP: results and prospects. V Gnesotto, Nicole (ed.) (2004): *EU Security and Defence Policy – The first five years (1999–2004)*. Paris: Institute for Security Studies.
34. Grizold, Anton (2001a): Nekaj izzivov izgradnji varnostne arhitekture v Evropi danes. *Teorija in praksa* 38(5), 786–797.
35. Grizold, Anton (2001b): Varnostna paradigma v mednarodnih odnosih. V Iztok Simoniti in Anton Grizold (ur.) (2001): *Človek, država in vojna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Grizold, Anton (2002): Struktura evropske varnosti. V Bogomil Ferfila (ur.) (2002): *Slovenija in Evropska unija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Grizold, Anton (2005b): Mednarodni varnostni sistemi. V Anton Bebler (ur.) (2005): *Sodobno vojaštvo in družba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. Hamelink, Ron, Lt-Col (2005): The Battlegroups Concept: Giving the EU a concrete »military« face. *EuroFuture* Winter 2005, 8–11.
39. Hamelink, Ron, Lt-Col (2006): The Battlegroups Concept: A Versatile Force Package. *Impetus – Bulletin of the EU Military Staff* Spring/Summer 2006, 12–15.
40. Heurlin, Bertel (2001): The NATO of the Future: Intervention and Integration in Europe. V Bertel Heurlin (2001): *Global, Regional and National Security*. Copenhagen: Danish Institute of International Affairs.
41. Howorth, Jolyon (2003): ESDP and NATO: Wedlock or Deadlock? *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* 38(3), 235–254.
42. Howorth, Jolyon (2005): From Security to Defence: the Evolution of the CFSP. V Christopher Hill in Michael Smith (eds.) (2005): *International Relations and the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
43. Jazbec, Milan (2005): Evropski varnostni procesi. V Miro Haček in Drago Zajc (ur.) (2005): *Slovenija v EU: Zmožnosti in priložnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
44. Jones, Erik (2004): Debating the transatlantic relationship: rhetoric and reality. *International Affairs* 80(4), 595–612.
45. Kagan, Robert (2002): Power and Weakness. *Policy Review*, June/July 2002, 3–28.
46. Larsen, Henrik (2002): The EU: A Global Military Actor? *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* 37(3), 283–302.

47. McCalla, Robert B. (1996): NATO's persistence after the cold war. *International Organization* 50(3), 445–475.
48. Moss, Kenneth B. (2002): Beyond NATO: The U.S.-European Relationship. *Mediterranean Quarterly* Fall 2002, 49–61.
49. Ojanen, Hanna (2006): The EU and NATO: Two Competing Models for a Common Defence Policy. *Journal of Common Market Studies* 44(1), 57–76.
50. Penksa, Susan E. in Warren L. Mason (2003): EU Security Cooperation and the Transatlantic Relationship. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* 38(3), 255–280.
51. Perruche, Jean-Paul, Lt. Gen. (2006): Progress and Achievements. *Impetus – Bulletin of the EU Military Staff*, Autumn/Winter 2006, 2–6.
52. Prezelj, Iztok (2005): Skupna evropska varnostna in obrambna politika: dosežki, izzivi in dileme v luči učinkovitega kriznega menedžmenta. V Miro Haček in Drago Zajc (ur.) (2005): *Slovenija v EU: Zmožnosti in priložnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. Rasmussen, Mikkel Vedby (1998): Post War: Reflections on the Integration of the European Security Community. V Wivel, Anders (ed.) (1998): *Explaining European Integration*. Copenhagen: Copenhagen Political Studies Press.
54. Sjursen, Helene (2004): On the identity of NATO. *International Affairs* 80(4), 687–703.
55. Vegič, Vinko (2005): Vloga in funkcije NATA po koncu hladne vojne. V Anton Bebler (ur.) (2005): *Sodobno vojaštvo in družba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Splet

56. Europa (2007a): *The European Union On-Line*. Dostopno na <http://europa.eu/> (25. marec 2007).
57. Europa (2007b): *Kratka predstavitev EU – Evropa v 12. poglavjih – Kako deluje Evropska unija*. Dostopno na http://europa.eu/abc/12lessons/index4_sl.htm (9. april 2007).
58. Europa (2007c): *Splošno poročilo 2005*. Dostopno na <http://europa.eu/generalreport/sl/2005/rg108.htm> (14. februar 2007).
59. Europa (2007d): *Splošno poročilo o dejavnostih Evropske unije*. Dostopno na <http://europa.eu/generalreport/sl/2005/rg108.htm> (4. april 2007).
60. European Commission (2007): *Common Foreign & Security Policy (CFSP) – Overview*. Dostopno na http://ec.europa.eu/comm/external_relations/cfsp/intro/index.htm (14. februar 2007).

61. European Security and Defence Policy (2007). Dostopno na <http://www.esdp-course.ethz.ch/> (5. februar 2007).
62. Lindstrom, Gustav (2007): *The Headline Goal*. Dostopno na <http://www.iss-eu.org/esdp/05-gl.pdf> (2. april 2007).
63. Ministrstvo za zunanje zadeve RS (2007): *Evropska varnostna in obrambna politika (EVOP)*. Dostopno na <http://www.mzz.gov.si/index.php?id=86> (4. april 2007).
64. North Atlantic Treaty Organization (2007a). Dostopno na <http://www.nato.int/> (18. februar 2007).
65. North Atlantic Treaty Organization (2007b): *NATO Topics: NATO-EU: A strategic partnership*. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nato-eu/index.html> (8. april 2007).
66. North Atlantic Treaty Organization (2007c): *NATO Topics: NATO-EU: A strategic partnership – How did the policy evolve?* Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nato-eu/evolution.html> (8. april 2007).
67. North Atlantic Treaty Organization (2007d): *NATO Topics: The NATO Response Force: At the centre of NATO transformation*. <http://www.nato.int/issues/nrf/index.html> (3. februar 2007).
68. Svet Evropske unije (2007a). Dostopno na http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?lang=SL&id=242&mode=g&name= (4. april 2007).
69. Svet Evropske unije (2007b): *EU Council Secretariat Factsheet: EU Battlegroups: February 2007*. Dostopno na: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroups_February_07-factsheet.pdf (26. marec 2007).
70. Svet Evropske unije (2007c): *EU-NATO Co-operation: EU-NATO: The Framework for permanent relations and Berlin plus*. Dostopno na <http://consilium.eu.int/uedocs/cmsUpload/031111%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf> (11. april 2007).
71. Svet Evropske unije (2007d): *Operacije EU*. Dostopno na: http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=SL&mode=g (22. marec 2007).

Dokumenti

72. *The Alliance's New Strategic Concept*, sprejet 8. novembra 1991. Dostopen na <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911107a.htm> (16. marec 2007).

73. *The Alliance's Strategic Concept*, sprejet 24. aprila 1999. Dostopen na <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm> (16. marec 2007).
74. *EU–NATO Declaration on ESDP*, sprejeta 16. decembra 2002. Dostopna na <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> (12. november 2006).
75. *The North Atlantic Treaty*, sprejeta 4. aprila 1949. Dostopna na <http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm> (9. oktober 2006).
76. *Petersberg Declaration*, sprejeta 19. junija 1992. Dostopna na <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> (8. oktober 2006).
77. *Riga Summit Declaration*, sprejeta 29. novembra 2006. Dostopna na <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm> (5. april 2007).
78. *A Secure Europe in a Better World*, European Security Strategy, sprejeta 13. decembra 2003. Dostopna na http://ue.eu.int/uedocs/cms_data/docs/2004/4/29/European%20Security%20Strategy.pdf (28. marec 2007).
79. *Treaty of Amsterdam*, sprejeta 2. oktobra 1997. Dostopna na <http://www.europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/amsterdam.html> (25. februar 2007).
80. *Treaty on the European Union*, sprejeta 7. februarja 1992. Dostopna na <http://europa.eu.int/en/record/mt/top.html> (25. februar 2007).

Ostali viri

81. Albright, Madeleine K. (1998): The Right Balance Will Secure NATO's Future. *Financial Times*, 7. 12., 16.
82. Burwell, Frances G., David C. Gompert, Leslie S. Lebl, Jan M. Lodal in Walter B. Slocombe (2006): *Transatlantic Transformation: Building a NATO-EU Security Architecture*. Policy Paper. Washington, DC: The Atlantic Council of the United States.
83. deCamp, William S., Jr. (2005): *ESDP: NATO's Demise or Opportunities for NATO?* USAWC Strategy Research Project. Carlisle Barracks, Pennsylvania: U.S. Army War College.
84. Dempsey, Judy (2004): NATO must modernise and rethink its strategy. Is that mission impossible? *Financial Times*, 26. 6., 11.
85. Fiala, C. J., Jr. (2000): *European Security and Defense Policy –Why the U.S. needs to support*. National War College, National Defense University. Dostopno na <http://www.ndu.edu/library/n2/n005605a.pdf> (12. september 2005).

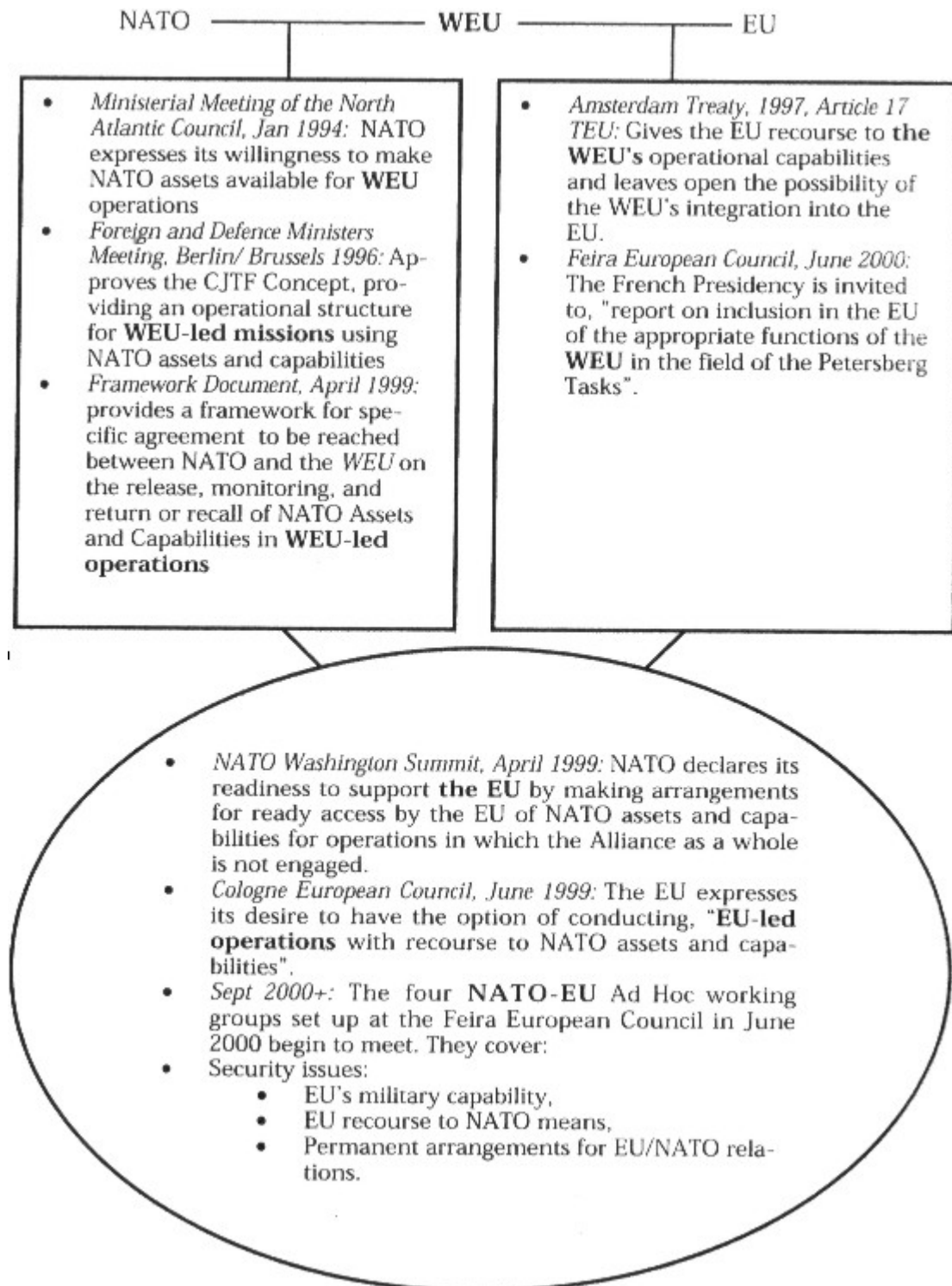
86. Grevi, Giovanni (2006): *The future of ESDP*. Institute Report, IESUE/SEM(06)04, Paris: EU Institute for Security Studies.
87. Howorth, Jolyon (2000): *European integration and defence: the ultimate challenge?* Challiot Paper 43. Paris: Institute for Strategic Studies Western European Union.
88. Moravcisk, Andrew (2006): Se Evropa lahko upre vojaški skušnjavi? *Delo*, 6. 9., 5.
89. *NATO v 21. stoletju* (2004). Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
90. Risse, Thomas (2003): *Beyond Iraq: Challenges to the Transatlantic Security Community*. Paper presented at the American Institute for Contemporary German Studies. Washington DC, 24. 1.
91. Rutten, Maartje (2001): From St. Malo to Nice – European defence: core documents. *Challiot Paper 47*. Paris: Institute for Security Studies.
92. Solana, Javier (2002): *Remarks by Javier Solana, EU High Representative for the Common Foreign and Security Policy following the agreement on the establishment of EU-NATO permanent arrangements*. Brussels, 16. 12.

Intervjuji:

93. Intervju z Davidom T-Ryderjem (*WgCdr*), pomočnikom namestnika angleškega vojaškega predstavnika zadolženega za EU Iana Abbotta (BrigGen). Bruselj, 2.2.2007.
94. Intervju z Johnom Colstonom, pomočnikom generalnega sekretarja zveze NATO za obrambno politiko in načrtovanje, številka DPP(2007)0069. Bruselj, 23.1.2007.
95. Intervju s Primožem Šavcem, obrambnim svetovalcem v Stalni misiji Republike Slovenije pri NATO in vodjo obrambnega oddelka misije. Bruselj, 24.1.2007.

PRILOGE

Priloga A: Odnos EU-ZEU-zveza NATO

Priloga B: Operacije EU v okviru EVOP

ONGOING OPERATIONS

WESTERN BALKANS:

- EU Military Operation in Bosnia and Herzegovina (EUFOR-Althea)
- EU Police Mission in Bosnia-Herzegovina (EUPM)
- EU Planning team in Kosovo

MIDDLE-EAST:

- EU Police Mission in the Palestinian Territories (EUPOL COPPS)
- EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point in the Palestinian Territories (EU BAM Rafah)
- EU Integrated Rule of Law Mission for Iraq (Eujust Lex)

AFRICA:

- EU Police Mission in Kinshasa (DRC) (EUPOL Kinshasa)
- EU security sector reform mission in the Democratic Republic of the Congo (EUSEC DR Congo)
- EU Support to AMIS II (Darfur)

COMPLETED OPERATIONS

WESTERN BALKANS:

- EU Police Advisory Team in the Former Yugoslav Republic of Macedonia (EUPAT)
- EU Military Operation in former Yugoslav Republic of Macedonia (Concordia)
- EU Police Mission in the former Yugoslav Republic of Macedonia (Proxima)

SOUTH CAUCASUS:

- EU Rule of Law Mission in Georgia (Eujust Themis)

SOUTH-EAST ASIA:

- Aceh Monitoring Mission (AMM)

AFRICA:

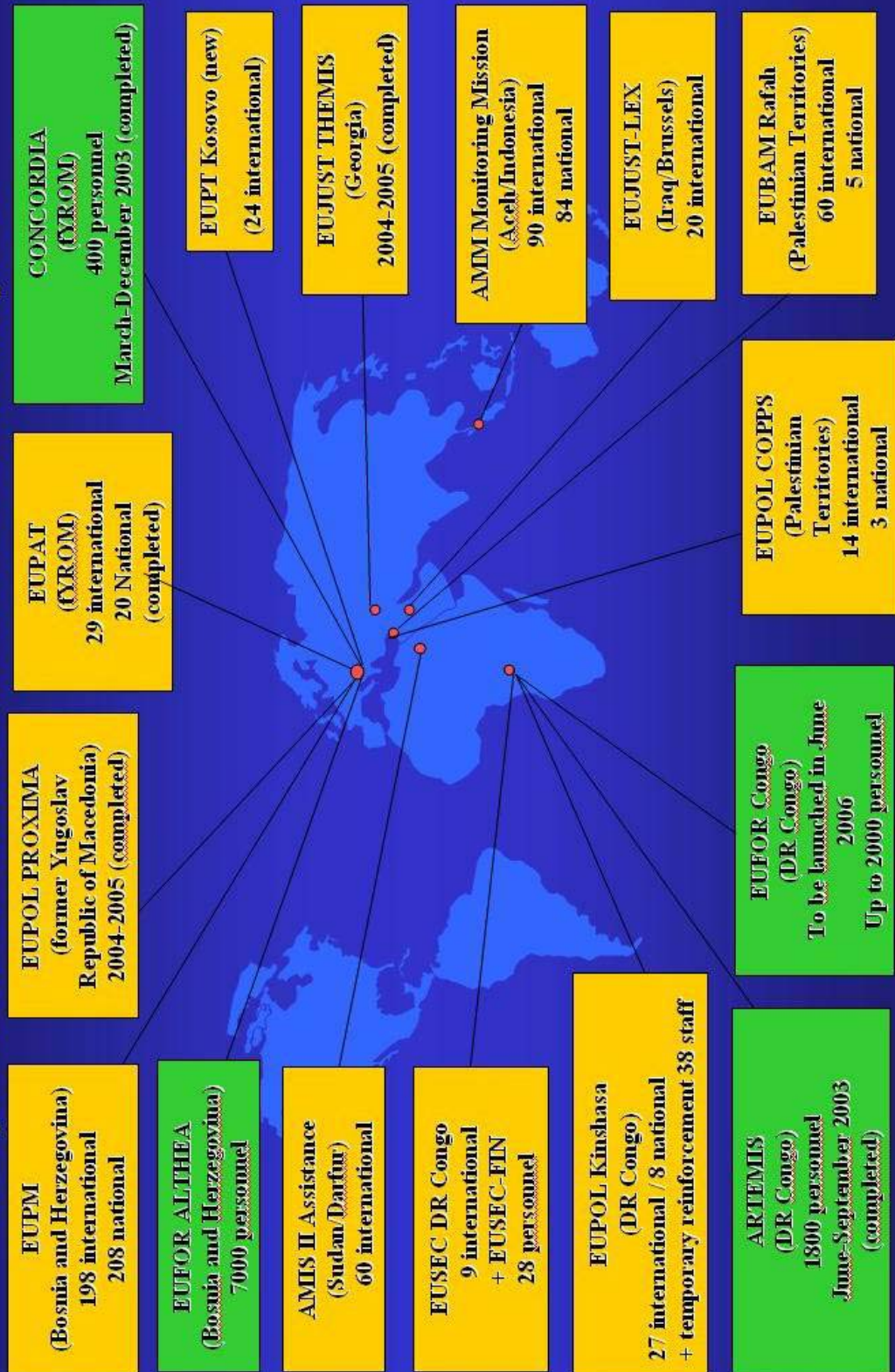
- EUFOR RD Congo
- EU Military Operation in Democratic Republic of Congo (Artemis)

EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine

Vir: Svet Evropske unije (2007d): *Operacije EU*. Dostopno na: http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=SL&mode=g (22. marec 2007).

ESDP civilian, police and military operations since 2003

EU operations and staff numbers as of end of May 2006

+ EUSR border team Moldova/Ukraine and EUSR border team Georgia

Vir: Svet Evropske unije (2007d): *Operacije EU*. Dostopno na: http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=SL&mode=g (22. marec 2007).